Еміль і троє близнюків

ПЕРЕДМОВА

За два роки після тієї пригоди, що сталася з Емілем і паном Грундайсом, я пережив щось надзвичайно дивне на розі Кайзералее і Траутенштрасе.

Власне, я збирався сісти у трамвай № 177 і поїхати до Штегліца. Ніяких особливих справ у Штегліці я не мав, але мені подобається гуляти по околицях міста, яких я не знаю і де мене не знають. Тоді мені здається, що я десь на чужині. І коли я вже почуваюся зовсім самотнім і покинутим, тоді я їду мерщій додому і в затишку п'ю каву.

Отакі в мене фанаберії.

Але того дня подорож довелося відкласти. Бо коли трамвай підійшов і я вже намірився був сісти в передній вагон, із нього вийшов дивно знайомий чоловік у чорному котелку. Він крадькома оглядівся, наче мав нечисте сумління, тоді швидко обминув передній вагон, перебіг вулицю і попрямував до кав'ярні "Жості".

Я замислено провів його очима.

— Чи ви збираєтесь їхати? — спитав у мене кондуктор.

— Авжеж.

— Тоді поспішайте.

Але я зовсім не поспішав, навпаки, я наче прикипів до місця, здивовано втупившись у причепний вагон.

Бо з того вагона вийшов хлопчина з валізкою і букетом квітів, загорненим у тонкий папір. Хлопчина оглядівся довкола і потяг валізку до газетного кіоска на розі вулиці, поставив за ним свою поклажу і знов оглядівся.

Кондуктор і досі чекав на мене.

— Ну, мені вже увірвався терпець,— сказав він.— Не хочете їхати, то й не треба!

Він потяг за шнур, і трамвай № 177 рушив до Штеглі-ца без моєї шановної особи.

Пан у чорному котелку вже сидів на терасі кав'ярні й розмовляв із кельнером. Хлопець, що крадькома виглядав з-за кіоска, не зводив з нього очей.

А я все ще стояв на трамвайній зупинці, наче бовван. (Чи має хто уявлення, як виглядають боввани? Я не маю.)

Подумати тільки! Два роки тому пан Грундайс і Еміль Тішбайн саме на цьому місці вийшли з трамвая. А тепер відбувається все це знову? Напевне, тут щось не так.

Я міцно потер собі очі і знову глянув на кав'ярню "Жо-сті". Чоловік у чорному котелку ще сидів там. А хлопець за кіоском стомлено присів на свою валізку, вигляд у нього був украй засмучений.

Я подумав: треба підійти до хлопця і спитати, що все це означає. А як він скаже, що в нього вкрадено 140 марок, я видряпаюсь на найближче дерево.

Тож я підійшов до хлопця, що сидів на валізці, і сказав йому:

— Добридень. Що сталося?

Але він сидів, певне, не тільки на валізці, але й на своїх вухах. Нічого не відповідаючи, він, не зводив очей з кав'ярні.

— Може, в тебе вкрадено сто сорок марок? — спитав я. Тоді він глянув на мене, кивнув і сказав:

— Еге. Отой негідник, що сидить на терасі. Це він украв.

Я вже хотів був видряпатися на найближче дерево, бо ще наперед поклав це зробити, аж тут позаду голосно загула автомашина. Ми злякано озирнулись. Але то була не машина, а хлопець із клаксоном. Він став з нас реготатися.

— Чого тобі треба? — спитав я.

Він іще раз натис на клаксон і оголосив:

— Мене звати Густав.

Це було неймовірно! Я і слова не міг вимовити. А може, все це сниться мені?

Тим часом якийсь незнайомий чоловік біг до нас по Траутенштрасе, щосили вимахуючи руками. Він спинився просто переді мною і загорлав:

— Ідіть звідси! Не встрявайте в чужі справи! Ви псуєте нам натурні зйомки!

— Які ще натурні зйомки? — зацікавився я.

— От же недотепа! — розлютився чоловік.

— А я зроду такий,— відказав я.

Хлопці засміялися. І Густав із клаксоном пояснив мені:

— Дядечку, ми ж знімаємо тут фільм.

— Так, так,— озвався хлопець із валізкою.— Знімаємо фільм про Еміля. І граю його я.

— Проходьте далі,— зажадав незнайомий чоловік.— Плівка коштує надто дорого.

— Вибачте, що перешкодив,— сказав я і пішов геть. А чоловік побіг до великої автомашини, де було встановлено кінокамеру, і оператор знову заходився знімати.

Замислившись, я дійшов до Нікольсбурзької площі й сів там у сквері на лавку. Трохи збентежений, я неуважно дивився поперед себе і так просидів досить довго. Десь я вже чув, що створюється фільм про Еміля і детективів, але зовсім про це забув. Ну, а" коли через два роки знову переживаєш усю цю історію з валізкою, букетом квітів і чорним котелком, то природно, що з подиву очі на лоба лізуть...

Раптом до мене підсів високий худорлявий чоловік, немолодий, у пенсне. Він дивився на мене і чомусь усміхався. Всміхався, всміхався, а тоді сказав:

— Дивина та й годі! Гадають, що все відбувається насправді, а це тільки відтворення того, що сталося колись.

І ще він сказав, що, як на нього, мистецтво являє собою підробку дійсності. Правда, нічого лихого він у цьому не вбачає. Так ми з ним розмовляли досить довго. А коли вже не було про що говорити, він зауважив:

— Незабаром на цій звичайній лавці відбудеться військова рада детективів.

— Звідки ви знаєте? Ви теж причетні до фільму? Він засміявся.

— Ні, річ зовсім в іншому. Я чекаю тут на свого сина. Він хоче подивитися зйомки. Адже він був тоді одним із детективів.

Я повеселішав, уважно придивився до свого сусіди і сказав:

— Коли дозволите, я спробую вгадати, хто ви.

— Будь ласка,— відповів чоловік, вочевидь задоволений.

— Ви — радник юстиції Габерланд, Професорів батько.

— Вгадали! — вигукнув він.— Але звідки ви дізналися? Мабуть, читали книжку "Еміль і детективи"?

Я похитав головою:

— Ні, я її написав.

Радника юстиції це надзвичайно потішило. І за кілька хвилин ми з ним уже розмовляли так, наче знали один одного змалечку.

За розмовою ми й не помітили, як до лавки підійшов гімназист і зняв форменого кашкета.

— А, це ти, синку,— сказав Габерланд.

Я впізнав Професора з першого погляду. Відтоді, як ми бачились, він виріс. Не дуже, але все-таки виріс. Я простяг йому руку.

— Адже це пан Кестнер! — здивувався він.

— Атож! — вигукнув я.— Чи тобі подобається, як знімають фільм про ваші пригоди?

Професор поправив окуляри.

— Вони докладають багато зусиль. Це треба визнати. Але такий фільм мали б написати і знімати самі хлопці. Дорослі на цьому не знаються.

Його батько засміявся:

— Мого сина й досі кличуть Професором. Але його вже давно треба було б називати Таємним Радником.

А потім Професор сів між нами на лавку і розповів про своїх друзів. Про Густава, який нещодавно дістав у подарунок до свого клаксона мотоциклет. І про малого Вівторка. Він переїхав із батьками до Далема, але часто приїздить до Берліна, бо скучає за своїми давніми друзями. І про Блеєра, і про Мітенцвая, і про Мітендрая, і про Трау-гота, і про Церлета. Я дізнався багато новин. А злюка Петцольд такий самий забіяка, як і два роки тому. Він завдає їм багато прикростей.

— А що ви на це скажете? — вигукнув Професор.— Адже я став власником будинку!

Він випростався і прибрав страшенно гордого вигляду.

— Я майже втричі старший за тебе,— зауважив я,— але й досі не став домовласником. Як це в тебе вийшло?

— Він одержав будинок у спадщину від двоюрідної бабусі, що недавно померла,— пояснив батько.

— Будинок стоїть на березі Балтійського моря,— розповідав, щасливо всміхаючись, Професор.— І на те літо я запрошу до себе Еміля і всіх детективів.— Він затнув-ся.— Тобто, якщо дозволять мені тато й мама.

Радник юстиції краєм ока глянув на сина. Кумедно було спостерігати, як вони крізь окуляри придивляються один до одного.

— Наскільки я знаю твоїх шановних батьків,— сказав нарешті радник юстиції,— вони не стануть заперечувати. Будинок належить тобі, а я тільки тимчасовий опікун.

— Домовились! — вигукнув Професор.— А коли я згодом одружусь і матиму дітей, я поводитимусь з ними так, як ти зі мною.

— За умови, що в тебе будуть такі ж зразкові діти, як у твого батька, — додав радник юстиції.

Хлопець притулився до нього і тихо сказав:

— Щиро дякую!

На цьому розмова скінчилася. Ми підвелись і втрьох пішли до Кайзералее. На терасі кав'ярні "Жості" стояв актор, що грав пана Грундайса. Він скинув з голови чорний котелок і витирав носовиком спітніле чоло. Поруч стояли режисер, оператор і той чоловік, що напався на мене біля газетного кіоска.

— Я більше не витримаю! — сердито казав актор, що грав пана Грундайса.— Від цього в мене заболить живіт. Я маю з'їсти яєчню з двох

яєць. Так написано в сценарії. З двох яєць! Не більше! А я знищив уже вісім яєць, та вас цей кадр ніяк не задовольняє.

— Іншої ради нема,— сказав режисер.— Доведеться, голубе, зняти ще один дубль.

Актор насадив на голову котелок, змучено звів до неба очі, підкликав кельнера і сумно мовив:

— Будь ласка, ще яєчню з двох яєць.

Кельнер записав замовлення, похитав головою і сказав:

— Але ж і дорогий буде фільм! І пішов з тераси..

Ось Еміль знову! Відтоді, як ми бачили його востаннє, збігло понад два роки. За цей час він виріс. У нього — новий святковий костюм, теж синій. Тільки штани тепер уже, звісно, довгі. Та якщо хлопець і далі ростиме так швидко, то за рік носитиме цей костюм із короткими штаньми.

А взагалі Еміль майже не змінився. Він і тепер такий же зразковий хлопець, як і тоді. І так само любить свою маму. Часом, коли вони залишаються вдвох, він нетерпляче каже: "Сподіваюсь, що невдовзі я зароблятиму багато грошей. Тоді ти не будеш більше працювати". А мама сміється: "Аякже, тоді я ловитиму мух".

Вахмістр Єшке в Нойштадті став обер-вахмістром. Випадок із розмальованим пам'ятником давно забуто. Навіть часом обер-вахмістр Єшке після чергування іде до Тішбайнів випити кави. А перед тим він завжди купує у пекаря Вірта чималий смачний пиріг.

Пані Вірт, що завжди зачісується в пані Тішбайн, якось сказала своєму чоловікові, пекареві Вірту: "Оскаре, ти ні про що не

здогадуєшся?" А коли пекар заперечливо похитав головою, вона вигукнула: "Ні, ти пороху не винайдеш!"

Уявіть собі, Професор успадкував від померлої бабусі цілий будинок, що стоїть у Корлсбютелі на березі Балтійського моря. Померла бабуся була за життя завзятою садівницею. І сад, що оточує двоповерховий будинок,— справжня дивина. А пляж просто поруч, туди можна добігти у самих плавках. Три хвилини бігцем крізь зелене шумовиння вільх — і ти вже нагорі, на дюнах. Унизу розпросторилося Балтійське море. А дерев'яний причал, до якого пристають пароплави, що курсують затокою, тягнеться майже до самого обрію.

Чи ви чули історію' про чоловіка, який знайшов десь ґудзика й замовив собі костюм до нього? Щось схоже трапилося з Густавом. Спершу він мав тільки клаксон. Та хлопець так довго морочив батькові голову, що той нарешті подарував синові до клаксона цілий мотоциклет.

Це, звісно, машина невелика, і щоб водити її, не треба ніяких прав. Але слід сказати, що мешканці сусідніх будинків уже знемагають від тріскотняви, яку здіймає своїм мотоциклетом Густав. Коли він у спортивному костюмі вихоплюється на машину або з ревом завертає за ріг, усі, мабуть, думають: це майбутній чемпіон Німеччини. Щоправда, у школі на уроках Густаву буває кепсько. Та хлопець гумору не втрачає. "Я ж у класі не останній,— каже він,— а передостанній. І квит".

Коли хлопцеві чотирнадцять років, він усе ще хлопець, ба навіть хлопчисько. А коли дівчинка досягне такого віку, то вона почуває себе юною дамою. І біда тому, хто здумає покепкувати з неї. Або сказати: "Не випендрюй-ся, задавако!" Хто на таке зважиться, тому лиха не минути.

За останні роки Поні Капелюшок, звичайно, не стала мавпою, адже вона завжди була гарненька. Але тоді вона була майже шибеником, а тепер — майже панночка. Бабуся часто каже їй: "Не поспішай, дитино, не поспішай, старою шкапою ти завжди встигнеш стати".

Чи ви десь бачили великий пором? У Засніцу? Або в Вар-немюнде? Чи в Штральзунді? Це чудові пороми. Вони підходять до причалів, роззявляють пащу, і раптом цілий поїзд в'їжджає на корабель. І попливуть ці пороми із поїздом Балтійським морем. До Данії, або на Рюген, або до Швеції.

Коли корабель причалює, з нього виїжджає поїзд, просто на рейки, і їде собі далі, наче нічого й не сталося. От дивина, чи не так? Приємно їхати в поїзді, приємно їхати на пароплаві, та незрівнянно приємніше, мабуть, їхати в поїзді на пароплаві!

The three Byrons, тобто "Три Байрони", грають в нашій історії неабияку роль. Вони артисти, виступають на сцені. Часом у цирку, часом у кабаре. Один із Байро-нів — батько, решта двоє — його сини. Звати їх Маккі і Джеккі. Вони близнюки, але Джеккі більший за Маккі. Через це старий Байрон гнівається. А що Джеккі може зробити? Він росте. Інші хлоп'ята радіють з * того, що ростуть, а Джеккі Байрон у розпачі.

У повісті ви ще зустрінете учня кельнера. У готельному ресторані він невелика особа. Але колись він стане кельнером. Або старшим кельнером. Або й метрдотелем. А поки що учень кельнера допомагає накривати столи й носити тарілки. Це не така легка справа!

Та часом випадає вільна година. Тоді можна збігати на пляж і доплисти до піщаної мілини. Чи вилізти на великий зелений тюбик — рекламу зубної пасти. На пляжі можна навіть зустріти давніх знайомих з Берліна і згадати часи, що вже давно минули.

Те, що цей чоловік — старий морський вовк, видно за тисячу метрів, навіть проти вітру. Він капітан торговельного корабля і їздить по всій Балтиці. Часом він возить дерево. Часом — вугілля. Часом — шведське залізо. А часом — ром, багато рому. Слово честі. Адже морський вітер викликає спрагу.

У Корлсбютелі в капітана Шмауха є будиночок. А в гавані стоїть чимала вітрильна яхта, вона теж належить йому. І щоб я не забув: учень кельнера — його небіж. На світі взагалі куди більше родичів, ніж попервах здається.

У Балтійському морі, недалеко від берега, є малесенький острів. За давніх часів якийсь рибалка задля жарту відвіз на той острівець пальму в діжці і висадив її там у пісок.

І от росте африканська пальма в північному піску, навіть стала вже чималою. Тільки вигляд у неї такий, що собака завив би. Та на острові немає жодного собаки. На ньому взагалі ніхто не живе. По-перше, там самий пісок, а по-друге, острівець замалий для житла. Якби хтось уві сні впав там із ліжка, то опинився просто в Балтійському морі.

А ТЕПЕР ІСТОРІЯ ПОЧИНАЄТЬСЯ!

Розділ перший

ОБЕР-ВАХМІСТР ЄШКЕ ЗВЕРТАЄТЬСЯ З ПРОХАННЯМ

По обіді, скінчивши чергування, обер-вахмістр Єшке з'явився до Тішбайнів із здоровенним яблучним пирогом. Емілева мама зварила каву, І от вони сиділи втрьох за круглим столом у їдальні і їли всмак. Велике блюдо з пирогом поволі порожніло. Еміль уже насилу міг дихнути. А пан Єшке розповідав, що нойштадтський бургомістр надумав замінити стару конку справжнім електричним трамваєм. Затримка тільки за коштами.

— А чого ж одразу не побудувати метро? — спитав Еміль.— Коли зникне наша конка, Нойштадт наполовину втратить своєрідність. Електричні трамваї є вже скрізь.

— Якщо затримка тільки за коштами,— сказала мама,— то в Нойштадті трамвай з'явиться хтозна-коли.

Обер-вахмістр ввічливо спитав, чи можна закурити.

— Авжеж, пане Єшке! — дозволила мама.

Гість дістав із шкіряного портсигара велику чорну сигару, запалив її і огорнув себе густим сіро-блакитним димом.

Тоді пані Тішбайн підвелася, зібрала чашки й тарілки, віднесла їх до кухні. Повернувшись, вона сказала, що швиденько збігає до крамниці по шампунь, бо за годину прийде пані Гомбург мити голову.

Еміль схопився, щоб побігти до крамниці.

— Ні,— спинила його мама,— я піду сама.

Еміль здивовано глянув на неї.

Пан Єшке зиркнув на пані Тішбайн і закашлявся від сигарного диму. Віддихавшись, він промовив:

— Емілю, мені треба з тобою поговорити. Так би мовити, як чоловік із чоловіком.

За пані Тішбайн грюкнули парадні двері.

— Будь ласка,— сказав Еміль,— коли вам так хочеться. Тільки я не збагну, чому мама раптом побігла до крамниці. Адже купувати — це мій обов'язок.

Обер-вахмістр поклав сигару на попільничку, перекинув ногу на ногу і струсив рукою попіл з мундира, хоча ніякого попелу там не було. Нарешті він сказав:

— Твоя мама пішла, мабуть, для того, щоб ми з тобою могли спокійно порозмовляти.

І він розгублено втупився в стелю. Еміль теж глянув угору. Але там не було на що дивитись.

Обер-вахмістр узяв знов свою сигару і раптом спитав:

— Я тобі дуже несимпатичний? Еміль мало не впав із стільця.

— Чому ви так гадаєте? Дивне запитання, пане Єшке.— Хлопець трохи помовчав.— Раніше я страшенно вас боявся.

Обер-вахмістр зареготав:

— За той пам'ятник, еге? Еміль кивнув головою.

— Нічого, ми теж робили такі дурниці, як були школярами.

Хлопец остовпів:

— Ви теж? Особисто ви?

— Власною персоною,— підтвердив поліцейський.

— Тоді ви мені симпатичні. Здавалося, пан Єшке зрадів.

— Мені треба спитати в тебе дещо важливе,— сказав він.— Минулої неділі я вже розмовляв про це з твоєю мамою. Але вона сказала, що все залежить від тебе. Якщо ти будеш проти, то нічого не вийде.

— Угу,— пробурмотів Еміль. Трохи помовчавши, він сказав: — Не гнівайтеся на мене, але я нічогісінько не зрозумів.

Обер-вахмістр довго розглядав свою сигару. Вона тим часом згасла, і він узявся її старанно розпалювати. Нарешті він сказав:

— Важко говорити про це з таким великим хлопцем. Ти пам'ятаєш свого батька?

— Майже ні. Мені було п'ять років, коли він помер. Обер-вахмістр кивнув. І зненацька швидко промовив:

— Я хотів би одружитися з твоєю матір'ю.— Він закашлявся і, тільки трохи заспокоївшись, повів далі: — Я можу працювати дільничним. А згодом стану інспектором. Іспити я витримаю напевне. Хоч я й не ходив до реального училища, але маю дещо в голові. В інспектора платня пристойна. І ти зможеш, як схочеш, вчитися далі після школи.

Еміль струсив крихти з барвистої скатерки.

— Якщо ти заперечуватимеш,— сказав обер-вахмістр,— то вона за мене не піде.

Хлопець підвівся і підійшов до вікна. Якийсь час дивився на вулицю, тоді обернувся і тихо сказав:

— Мені треба спершу якось звикнути до цієї думки, пане Єшке.

— Зрозуміло,— відповів той.

Еміль знову обернувся до вікна. "Я уявляв собі все інакше,— думав він, стежачи очима за вантажною машиною.— я хотів би сам заробляти гроші. Багато грошей. Щоб їй не треба було більше працювати. І я хотів би все життя бути з нею. Тільки вдвох. І більше нікого. Та ось з'являється поліцейський і хоче стати її чоловіком!"

З-за рогу вулиці вийшла мама. Вона швидко перетнула дорогу, вигляд у неї був заклопотаний.

Еміль сховався за гардиною. "Треба негайно вирішувати. Я не повинен думати про себе, це було б негарно. Вона завжди думає тільки про мене. Він їй подобається. Я нізащо не покажу, що мені прикро. Удаватиму веселого, щоб не зіпсувати їй радість".

Еміль глибоко зітхнув, одвернувся від вікна й голосно сказав:

— Я згоден, пане Єшке.

Обер-вахмістр підвівся, підійшов до хлопця і потис йому руку. Тут саме розчинилися двері. Мама швидко ввійшла до кімнати й допитливо глянула на сина. А тому в голові блискавкою сяйнуло: "Будь веселий!" Він узяв Єшке під руку, засміявся і сказав мамі:

— А що ти на це скажеш? Пан обер-вахмістр щойно просив у мене твоєї руки!

Коли пані Гомбург прийшла мити голову, Єшке у Тіш-байнів уже не було. Задоволений сватанням, він подався додому. Та ввечері обер-вахмістр з'явився знов — із квітами, півфунтом дорогої шинки та пляшкою солодкого вина.

— Щоб почаркуватися,— пояснив Єшке.

Після вечері вони почаркувались, Еміль виголосив урочисту промову, і обер-вахмістр щиро сміявся. Заспокоєна пані Тішбайн сиділа на дивані і гладила синові руку.

— Любий хлопчику! — сказав Єшке.— Спасибі тобі за побажання щастя. Я неймовірно радий з того, що сталося, і маю до тебе ще тільки одне прохання. Не кажи на мене "батько", це звучало б якось дивно. Я, звичайно, буду тобі за батька. Це вже інша річ. Але казати на мене так не треба.

Потай Еміль дуже зрадів цим словам. А вголос сказав:

— Слухаю, пане обер-вахмістре. Але як мені звертатися до вас? "Добридень, пане Єшке",— згодом це звучатиме кумедно. Чи вам так не здається?

Наречений підвівся.

— Насамперед ми випиймо з тобою на брудершафт. Правда, я вже й так кажу тобі "ти". Але тепер і ти повинен казати мені "ти".

І вони випили на брудершафт.

— А тепер, щоб ти міг звертатися до мене,— сказав Єшке,— я хотів би нагадати: мене звуть Генріх. Зрозуміло?

— Слухаю, Генріху,— вигукнув Еміль.

Його мама засміялась, він відчув себе щасливим.

Коли Генріх Єшке помарширував додому, Тішбайни полягали спати. Як завжди, вони побажали одне одному: "На добраніч!" — і поцілувались. І тоді повкладалися кожне в своє ліжко.

Вони удавали, що сплять, а насправді ще довго не могли заснути.

Еміль думав: "Вона нічого не помітила. І не знає, як мені сумно. Тепер мама може вийти заміж і бути такою щасливою, як я їй бажаю. До того ж пан Єшке непогана людина".

А Емілева мати думала: "Як добре, що хлопець нічого не помітив. Хай він знає, що мені краще за все, коли ми з ним удвох, тільки вдвох. Але я не можу думати про себе. Треба думати тільки про нього, про мого хлопчика. І про його майбутнє. Хтозна, чи довго я ще здужатиму заробляти гроші. А пан Єшке непогана людина".

Розділ другий

ЛИСТ ІЗ БЕРЛІНА І ЛИСТ ДО БЕРЛІНА

Наступного дня, коли Еміль повернувся із школи, мама простягла йому листа і сказала:

— Тобі лист. Із Берліна.

— Від Поні Капелюшка?

— Ні. Рука мені незнайома.

— А що там написано?

— Ну, хлопче! — здивовано вигукнула пані Тішбайн.— Я ж не читаю твоїх листів.

Він засміявся:

— Відколи це в нас завелися таємниці одне від одного?

Еміль швиденько відніс свій портфель до другої кімнати, подумки відповідаючи сам собі: "Відучора! Через пана Єшке!" Повернувшись, він сів на диван, розгорнув листа й прочитав:

"Любий Емілю!

Ми давно не бачилися, правда? Та я сподіваюся, що тобі добре ведеться. Мені теж нема на що нарікати. Кілька тижнів тому в мене померла двоюрідна бабуся. Я майже Ті не знав, тож і не дуже сумував. А саме через цю подію я й пишу тобі сьогодні листа.

Та бабуся лишила мені у спадщину свій будинок. Він стоїть на самому березі Балтійського моря. У Корлсбюте-лі, може, ти знаєш. Це курортне містечко. Крім того, будинок сто'іть у чималому садку. Чи ти ще не збагнув? Тоді слухай.

Літні канікули вже на порозі, як то кажуть. І мені, домовласникові, сяйнула блискуча ідея. Я хочу запросити тебе і всіх детективів провести літні канікули в моєму будинку на березі Балтійського моря. Мої батьки це дозволили, їм буде дуже приємно. Справді приємно! Вони теж житимуть там,, але це нам не завадить. Ти ж знаєш іще з тих часів, як легко мені з батьками. Крім того, будинок двоповерховий. Чого ще можна бажати?

Густав уже погодився. І батьки йому теж дозволили. Теж! І приїде не тільки він. Приїде також — тримайся міцно! — твоя кузина Поні Гаймбольд, на прізвисько Капелюшок. І твоя бабуся, що нам усім так сподобалася. Вони всі приїдуть, коли ти погодишся. А можливо, і малий Вівторок теж. Якщо тільки його мати не поїде на води до Наугайма. Тоді він мусить їхати з нею. Все залежить від того, чи лікар дозволить їй море. У неї хворе серце.

Ти бачиш, як все добре виходить, здуріти можна. Тож штурхони себе в бік і скажи: "Гаразд",— ти, старий бандитський ватажок! Твоя мама

напевне не заперечуватиме, коли бабуся й Поні будуть із нами. То що ти на все це скажеш? Ми зустрінемо тебе в Берліні, тільки гляди, щоб ти знову не зійшов там, де не треба. А потім ми переїдемо до іншого вокзалу, а звідти — до моря. До самого будинку.

Щоб я часом не забув: ніяких грошей тобі брати із собою не треба. З нами поїде наша хатня робітниця Клотільда. Вона куховарить і дуже смачно. А зварити ще кілька порцій — це не має ніякого значення. Так каже моя мама.

А гроші на дорогу тобі пришле мій батько, він просив тебе попередити. Бабуся залишила в спадок не тільки дім, але й гроші. їх успадкував мій батько.

Отже, напиши, що ти приїдеш. Тоді батько відразу надішле тобі гроші. Я дуже радітиму, що знов тебе побачу. Даруй, що я пишу про гроші. Колись ти сказав: хто має гроші, той про них не говорить. Цього я не забув. Але тепер я все-таки мушу про них писати, бо інакше ти, можливо, не приїдеш. Тоді канікули будуть мені нецікаві. І хай те Балтійське море западеться. Отак!

Любий Емілю/ Я нетерпляче чекатиму твоєї відповіді. Тато й мама тебе вітають, я теж.

Твій Теодор Габерланд, на прізвисько Професор.

Кілька місяців тому, саме коли я одержав спадщину, тут, у Берліні, знімали кінофільм про Еміля. Я дивився, як знімали. Якось дивно, коли справжню подію раптом перетворюють у фільм. Начебто все схоже і водночас зовсім не те. Мій батько такої ж думки. Фільм незабаром вийде на екрани. Я дуже його чекаю, ти, мабуть, теж? Ще раз і ще тебе вітаю, відповідай одразу

твоєму Професорові. О, мало не забув: пароль "Е мі л ь"ї"

Прочитавши листа, Еміль віддав його матері, а сам зник у сусідній кімнаті. Розкривши портфель, він дістав зошит з геометрії і удав, що робить домашнє завдання. А насправді він втупив очі перед себе й напружено думав.

"Непогано було б поїхати до Балтійського моря,— міркував Еміль.— Але мені все одно краще вдома. Тільки, може, тепер я заважатиму обер-вахмістрові Єшке. Хоч трохи, проте заважатиму. Врешті відучора він — мамин наречений. І він їй подобається. Як син я повинен на це зважати!"

А пані Тішбайн щиро зраділа Професоровому листу. "Оце будуть канікули для Еміля! Звісно, мені бракуватиме його скрізь і всюди. Але ж я не буду про це йому торочити".

І вона пішла до сусідньої кімнати.

— Мамусю,— сказав Еміль,— мабуть, я погоджуся на це запрошення.

— Авжеж, погоджуйся. Такий щирий лист. Тільки пообіцяй мені, що далеко не запливатимеш. Бо тебе може накрити велика хвиля або затягти у вир. І я ні хвилини не матиму спокою!

Еміль урочисто поклявся не запливати.

— Тільки мені зовсім не хочеться,— додала мама,— щоб радник юстиції надсилав тобі гроші. На залізничний квиток ми візьмемо в ощадкасі, це небагато.— Вона погладила сина по голові.— Ти знову над зошитами? Іди-но до обіду на свіже повітря.

— Залюбки. Може, треба щось купити чи в чомусь допомогти тобі?

Мати підштовхнула його до дверей.

— Іди, іди. Скоро покличу тебее обідати.

Еміль вийшов у двір, сів на сходах, що вели до пральні, і в задумі став висмикувати стеблинки трави, які пробивалися в щілинах кривих східців.

Раптом він схопився на ноги, вискочив із воріт, побіг вулицею вниз, завернув у провулок, потім в інший, вибіг на майдан Верхнього ринку і спинився, роззираючись довкола.

Перед ним тяглися ряди з овочами і фруктами, батареї глиняних глечиків, крамнички садоводів і різників. Посеред тих барвистих рядів поважно походжав пан обер-вахмістр Єшке, заклавши руки за спину. Він наглядав за порядком.

Біля жнки, що торгувала якоюсь дрібнотою, він спинився. Вона стала щось казати, запально жестикулюючи. Пан Єшке видобув із кишені мундира нотатник, записав, очевидно, щось важливе і повагом пішов далі. А покупці й переекупки, з'юрмившись, неголосно загомоніли.

Хлопець швидко пішов нерівною бруківкою базарного майдану, наздоганяючи обер-вахмістра.

— Хелло! — крикнув той.— Чи ти не мене шукаєш?

— Так, пане Єшке, тобто Генріху. Я хотів у тебе щось спитати. Один мій берлінський приятель нещодавно успадкував дім на березі Балтійського моря. І запросив мене на літні канікули. І мою бабусю, ще й Поні Капелюшка.

Пан Єшке поплескав Еміля по плечу:

— Щиро вітаю. Це ж просто розкіш!

— Правда?

Поліцейський лагідно глянув на свого майбутнього пасербка.

— Ти дозволиш мені дати гроші на квиток? Еміль завзято крутнув головою.

— У мене ж є власна ощадна книжка.

— Шкода, що відмовляєшся.

— Ні, Генріху, я прийшов до тебе зовсім через інше.

— А в чому річ?

— Річ у мамі, розумієш? Якби ти саме вчора не... Я хочу сказати, що ніколи б не покинув її саму. І взагалі я поїду тільки тоді, як ти мені твердо пообіцяєш щодня приходити до неї хоч на годину. А то вона... Адже я дуже добре її знаю, і мені не хотілося б, щоб вона весь час почувала себе самотньою.

Еміль трохи помовчав. Часом життя стає нелегкою штукою.

— Ти повинен дати мені слово честі,— повів він далі,— що піклуватимешся про неї. Інакше я не поїду.

— Обіцяю тобі. Можу дати слово честі. Чи не давати. Як хочеш, хлопче.

— Тоді все гаразд. Отже, щодня, так? Я писатиму часто. Але листи — це не те. Біля неї має бути хтось, кого вона любить. Я не хочу, щоб вона сумувала.

— Я приходитиму щодня,— пообіцяв пан Єшке.— Хоча б на годину. А коли матиму час, то й на довше.

— Дякую.

І Еміль побіг додому.

На подвір'ї він знову сів на сходах і став висмикувати із щілин траву, наче нікуди й не бігав.

За п'ять хвилин пані Тішбайн визирнула з кухонного вікна.

— Гей, юначе! — голосно вигукнула вона.— Прошу сідати до столу.

Еміль глянув угору і всміхнувся:

— Іду, мамусю!

Він поволі підвівся і пішов додому.

По обіді Еміль попросив у матері поштового паперу, сів до столу і написав гімназистові Теодору Габерландові, що живе в Берліні, в районі Вільмерсдорф, такого листа:

"Любий Професоре!

Щиро дякую тобі за листа, я дуже зрадів. Те, що ти став домовласником,— фантастично. Та ще на узбережжі

Балтійського моря. Вітаю тебе! Я зроду там не бував. Але з географії ми недавно проходили Мекленбурзьке плато і Балтійське узбережжя. І я можу все собі уявити. Дюни, великі пароплави, кам'яні церкви, плетені крісла на пляжі й таке інше. Мабуть, це все дуже гарно виглядає.

Але найкраще те, що ти запросив мене туди на канікули-Я вдячно приймаю запрошення, велике спасибі тобі й твоїм батькам. З радістю зустрінуся з тобою, Густавом і малим Вівторком. Бо всі, хто тоді мені допоміг, надзвичайно приємні мені. А те, що ти запросив також бабусю й Поні,— це просто здорово!

Якщо в твоїй віллі не стане на всіх місця, то ми, хлопці, поставимо в садку намет і житимемо там, наче бедуїни в пустелі. А замість бурнусів носитимемо простирадла. І кожен із нас по черзі вночі годину вартуватиме, щоб інші могли спокійно спати.

Але ми ще маємо час усе обміркувати. Бабусі й Поні я сьогодні теж напишу. Дуже мило з вашого боку, що ви хочете зустріти мене на вокзалі. Але цього разу в мене грошей вже не поцуплять, я сховаю їх у черевик!

Передай своєму батькові, що я вдячний за пропозицію надіслати мені гроші на дорогу. Але я хотів би взяти їх зі своєї ощадної книжки. Знаєш, відтоді в мене ще зосталося сімсот марок. А на триста марок я купив мамі, як ми домовились, електричний фен і тепле зимове пальто. Воно ще й досі як нове, мама дуже береже речі.

А ще мама просить спитати твою маму, чи треба мені брати з собою постільну білизну. І скільки рушників? І чи треба мені для моря ще одні плавки? Бо в мене червоні, а є такі пляжі, де в червоних плавках не дозволяють з' являтися.

І ще одне: чи поїдете ви теж третім класом? Бо інакше нам доведеться їхати в різних вагонах. Адже квитки у вагон другого класу коштують набагато дорожче, а швидше він все одно не їде, еге ж?

Коли ми житимемо в твоїй віллі, ти докладно розкажеш, як знімали про нас фільм. Сподіваюсь, що ми незабаром побачимо його. Можливо, навіть усі гуртом.

Ми з мамою щиро вітаємо тебе і твоїх люб'язних батьків і ще раз дякуємо.

Я такий радий! Пароль "Еміль".

Завжди твій

Еміль Тішбайн".

Розділ третій ЕМІЛЬ ВИРУШАЄ В ДОРОГУ

Тяжкі дні й години, якщо доводиться на них чекати, наближаються із швидкістю буревію. Вони налітають, як чорні дощові хмари, що їх вітер жене по небу.

А веселі дні не поспішають прийти. Здається, що рік — це лабіринт, і вони не можуть знайти в ньому виходу, а кінець кінцем і потрапляють спершу не до нас.

Та ось, нарешті, одного ранку починаються літні канікули. Прокидаєшся, як завжди, вранці і вже хочеш вистрибнути з ліжка, коли враз сяйне тобі думка — до школи йти не треба! Ліниво повертаєшся до стіни і знову заплющуєш очі.

Канікули! Це звучить, як дві порції морозива із збитими вершками.

А ще як літні канікули!

Дивишся у вікно і бачиш: сяє сонце, небо чисте, блакитне. На волоському горіху, що росте перед вікном, не шелесне жоден листочок. Здається, наче горіх підвівся навшпиньки і зазирає до спальні. Стає так весело й легко на душі, що з радощів, якби не ліньки, укусив би себе за ніс.

Зненацька тебе ніби щось виштовхує з ліжка. Отуди к бісу, треба ж їхати. А валізку ще не складено!

Босоніж, не шукаючи капців, вискакуєш із спальні в коридор і гукаєш:

— Мамусю, котра година?

І ось уже Еміль стоїть на вокзальному пероні. Мати тримає його за руку. Обер-вахмістр Єшке, що звільнився на годину з роботи, несе валізку і пакунок із бутербродами. Аби не заважати, він тримається трохи позаду.

— Пиши мені через день,— просить пані Тішбайн.— Пам'ятай, ти обіцяв мені далеко не запливати. Та все одно я хвилюватимусь. Цілий гурт хлопців! Тут усе може статися!

— Але ж, мамо, ти мене знаєш. Коли я щось пообіцяв, то завжди дотримую слова. А мене справді турбуєш ти. Що ти робитимеш увесь цей час без мене?

— Працюватиму. А як випаде вільна година, то можна піти пройтися. По неділях ми з Єшке будемо виїздити кудись за місто. Коли Генріх, звісно, буде вільний. Братимемо із собою щось їсти. А як він у неділю працюватиме, то я лагодитиму білизну, кілька підковдр уже подерлося. Або напишу тобі докладного листа, гаразд?

— Пиши часто, дуже тебе прошу,— сказав Еміль, тиснучи матері руку.— А як щось станеться, дай мені телеграму — і я відразу повернусь.

— А що може статися? — спитала пані Тішбайн.

— Хіба наперед відомо? Та якщо я буду тобі потрібний, я негайно приїду. Коли не буде поїзда — дійду пішки. Я вже не малий. Не забувай про це. Я не хочу, щоб ти крилася від мене із своїми турботами.

Пані Тішбайн злякано втупилася в Еміля.

— А хіба я криюся від тебе?

Якусь мить вони мовчки стояли, дивлячись на блискучі рейки.

— Та ні, це я взагалі кажу,— мовив Еміль.— Сьогодні ввечері, як доїдемо до Балтійського моря, я напишу тобі листівку. Але ти одержиш її, мабуть, аж післязавтра. Хтозна, чи часто там, на півночі, виймають листи з поштових скриньок.

— А я напишу тобі зараз, як повернуся додому,— сказала мама.— Щоб ти якнайшвидше одержав від мене звістку. І не почувався самотнім.

Аж ось підійшов берлінський поїзд. Тільки-но він, відсапуючись, зупинився, як обер-вахмістр Єшке вскочив у вагон третього класу, зайняв місце біля вікна, дбайливо поклав Емілеву валізку на полицю для речей і зачекав, поки хлопець зайшов у вагон.

— Щиро дякую,— сказав Еміль.— Ти страшенно ласкавий до мене.

Єшке хитнув головою:

— Нема про що говорити, хлопче.

Потім він видобув із кишені гаманець, вийняв два папірці по п'ять марок і сказав:

— Це тобі трохи грошей. Завжди треба щось мати в кишені. Бажаю тобі веселого відпочинку. Погода ближчими тижнями буде гарна, принаймні так газети повідомляли. А про те, що я обіцяв тобі на Верхньому ринку, не хвилюйся. Я щодня відвідуватиму твою маму, як тільки матиму вільний час.

Еміль дбайливо сховав гроші і потис обер-вахмістрові

руку.

— Дуже тобі вдячний, Генріху.

— Гаразд, хлопче.

Єшке спробував засунути валізку ще далі.

— А то впаде тобі на голову, коли поїзд смикне. Ну, бувай!

Він вийшов з вагона і став на пероні позаду пані Тішбайн. Підступивши ближче до вікна, з якого виглядав Еміль, вона звеліла синові вітати бабусю, Поні і всіх інших.

— І не лізь у воду, коли дуже розігрієшся. Бо може бути погано із серцем.

— А кому це потрібно! — вигукнув Єшке і збентежено засміявся.

— Не забудь з'їсти бутерброди,— сказала мама,— поки не засохли.

Черговий по станції подав сигнал. Поїзд смикнуло.

— Не розлюби мене,— сказав хлопець.

Але сказав так тихо, що мати не розчула. Згодом він тішився тим.

Поїзд поволі рушив.

— Не розмальовуйте пам'ятників,— крикнув, сміючись, обер-вахмістр Єшке.

Вони довго махали одне одному.

Цього разу подорож відбулася без снів і крадіжок.

Еміль узяв із собою підручник географії — частина перша, Німеччина — і ще раз прочитав усе про Любек-ську бухту, Мекленбурзьке плато, Померанію, острів Рюген і про все узбережжя. Він готувався, наче до іспиту.

Старанність була його звичкою (трапляються і гірші звички). Двічі прочитавши все, що було про ті краї у підручнику, Еміль згорнув книжку і став дивитись у вікно на мирний краєвид, на зелені лани. А в голові йому крутилося все, що він прочитав у підручнику: марна облога Штральзунда і Гольштинська Швейцарія, цегляна готика і місце народження фельдмаршала Блюхера, крейдяні скелі на Рюгені й мекленбурзьке скотарство, ялівцівка і любекські марципани — усе мигтіло в його уяві, наче в калейдоскопі.

Щоб заспокоїтися, Еміль з'їв свої бутерброди. Всі до одного. А папір викинув у вікно. Він зашарудів, майнув у повітрі і впав на гарбузиння біля будиночка колійного обхідника. Шлагбаум був закритий, за ним чекала підвода з парою коней. Поруч з візником сидів хлопчик і махав рукою. Еміль помахав йому теж.

На зупинках якісь пасажири виходили, якісь заходили. Часом з'являвся у вагоні контролер, перевіряв квитки й чиркав по них грубим олівцем.

Тож всяких подій вистачало.

І куди, куди швидше, ніж два роки тому, наближався поїзд до Берліна.

Так завжди буває. Чи йдеться про невеличку прогулянку, чи про подорож залізницею — вдруге та сама дорога здається завжди коротшою, ніж уперше. (Це стосується не тільки відстаней, що вимірюються на метри і сантиметри.)

Емілева бабуся й Поні пройшли через контроль на перон.

— Не біжи так,— сказала бабуся.— Літня жінка — це тобі не експрес.

її чорний капелюшок з'їхав набакир.

— За хвилину хлопець приїде,— нетерпляче відповіла Поні.— Ми могли бути трохи точнішими.

Бабуся енергійно похитала головою, і її капелюшок ще більше з'їхав набік.

— Не буває точнішого за точне,— заперечила вона.— Прийти на півгодини раніше — так само неточно, як на півгодини пізніше.

Поні була б посперечалася, але в ту мить їх побачив Професор. Підійшовши до них, він скинув кашкета і сказав:

— Добридень, шановні пані.

Тоді взяв у Поні валізки і пішов попереду, прокладаючи їм дорогу.

— Добридень, пане домовласнику,— весело сказала бабуся.

Професор засміявся і повів своїх гостей до батьків. Радник юстиції Габерланд привітав їх і познайомив із своєю дружиною. Професорова мати, пані Габерланд, була гарна, тендітна, на зріст не вища за сина. Поруч із своїм високим худорлявим чоловіком вона скидалася на дівчинку.

Поні, присідаючи в реверансах, висловила всі вітання й подяки, які її батьки наказали передати Професоровим батькам. А бабуся сказала, що вона ніколи не була на морі і тепер неймовірно радіє.

Потім усі змовкли і стали чекати Еміля. Поїзд уже підходив до вокзалу і нарешті з гуркотом спинився. З вагонів заспішили пасажири.

— Мабуть, Еміль знову зійшов на вокзалі "Зоопарк"! — хвилювалася Поні.

Але Еміль уже спускався по східцях вагона. Він витяг валізку, роззирнувся, побачив усіх і, усміхаючись, підбіг до них. Поставивши валізку, хлопець поцілував бабусю, потис руки Професоровим батькам і сказав Поні:

— Але ж ти й виросла!

Останнім він привітався з Професором. Хлопці трималися трохи вимушено. Так завжди буває з хлопцями, коли вони довго не бачилися. Та врешті за десять хвилин це минає.

— Густав виїхав сьогодні вранці на своєму мотоциклеті,— сказав Професор.

— А! — озвався Еміль.

— Він щиро вітає тебе.

— Дякую.

— А малий Вівторок виїхав ще вчора ввечері.

— До Наугайма?

— Ні. Лікар дозволив його мамі їхати до моря.

— Чудово! — вигукнув Еміль.

— Я теж такої думки.

Вони ніяково замовкли. Та становище врятував радник юстиції. Він тричі постукав своїм кийком об перон і сказав:

— Увага! Нам треба переїхати на Штеттінський вокзал. Я візьму два таксі. В одному поїдуть усі дорослі, в другому — діти.

— А я? — спитала Поні Капелюшок.

Усі засміялися. Крім Поні, звісно. Вона навіть трохи образилася.

— Я вже не маленька. Але й не доросла. То яка ж я?

— Трохи придуркувата,— пояснила бабуся.— Поїдеш з дорослими. Щоб зрозуміла: ти ще маленька.

Отак вийшло з Поні Капелюшком.

У залі чекання Штеттінського вокзалу вони пообідали. А потім сіли в поїзд, що мав довезти їх до Балтійського моря. Сіли вони завчасно, тож знайшли вільне купе, незважаючи на канікулярну метушню.

Увесь поїзд був напханий дітьми, відрами, прапорцями, м'ячами, лопатками, апельсиновими шкуринками, складеними шезлонгами, пакуночками з вишнями, повітряними кульками, сміхом і криком. Це був веселий поїзд. Він бадьоро димів серед соснових лісів Бранденбургу, а з його відчинених вікон у тихе повітря линули галас і сміх. Сосни ледь погойдувалися від теплого вітру й шепотіли одна одній:

— Почалися літні канікули!

— Еге! — бурмотів старезний бук.

Розділ четвертий

ВІЛЛА "ПРИМОРСЬКА"

Корлсбютель не належить до числа відомих курортів. Ще десять років тому тут не було навіть залізниці. Тоді їхали поїздом по лінії Любек — Штральзунд, сходили на невеличкій станції — коли я не помиляюся, вона зветься Штубенгаген. Там стояв, як пасажирам щастило, старезний ридван і важкий мекленбурзький кінь поволі доправляв усіх до Корлсбютеля.

Ридван трясло на битій дорозі. А обабіч стояли ліси. Поміж столітніми дубами й буками, як зелені гноми, виглядали кущі ялівцю. Тихо-тихо, тільки раптом стрибне десь руда косуля та в небо здіймаються сірі пасма їдкого диму від вогнищ, що їх розпалюють на лісових галявинах вуглярі. Наче в казках братів Грімм.

Тепер усе змінилося. Ви їдете залізницею без пересадки до самого Корлсбютеля, поважно виходите з вагона, віддаєте свої валізки носієві й за три хвилини опиняєтеся у готелі, а за десять — на морі. Але, як на мене, колись було краще. Тоді, щоб потрапити до моря, доводилося долати труднощі. А в труднощах, які чекають вас на шляху до мети, є і своя принада.

Половина Корлсбютеля прийшла на вокзал зустрічати канікулярний поїзд. Уся привокзальна площа була вщерть заповнена візками, тачками, лінійками, бричками. Чекали багато гостей і ще більше вантажу.

Клотільда Зеленбіндер, стара куховарка Габерландів, стояла біля виходу з перону. Побачивши радника юстиції, вона замахала обома руками. Він був на цілу голову вищий від пасажирів, що юрбою сунули з поїзда.

— Я тут! — гукала Клотільда.— Пане раднику! Пане раднику!

— Не галасуйте, Клотільдо,— сказав він, тиснучи їй руку.— Хіба ми так давно бачились?

Вона засміялася:

— Два дні тому.

— Чи все тут гаразд?

— Звичайно. Добридень, ласкава пані. Як ся маєте? Це щастя, що я поїхала наперед. Такий будинок потребує рук. Добридень, Тео! Ти щось надто блідий, серденько. Чи тобі щось болить? А це, напевне, твій друг Еміль? Еге? Добридень, Емілю. Я багато чула про тебе. Ліжка я вже застелила. На вечерю буде біфштекс із овочами. М'ясо тут дешевше, ніж у Берліні. Ой, а це Поні Капелюшок, Емілева кузина. Одразу видно. Надзвичайна хожість.. Чи ти привезла свій велосипед? Ні?

Емілева бабуся затулила собі вуха.

— Спиніться бодай на мить! — попросила вона.— Спиніться бодай на мить. Ви хоч кого забалакаєте. Я — Емілева бабуся. Добридень, моя люба.

— Але така схожість! — вигукнула хатня робітниця і вклонилася: — Клотільда Зеленбіндер2.

— Це є тепер така посада? — спитала бабуся.

— Ні. Мене так звати.

— Бідолашна! Сходіть неодмінно до лікаря, може, він пропише вам інше прізвище.

— Це ви серйозно кажете? — здивувалася Клотільда.

— Ні,— відказала бабуся.— Ні, розумнице. Я майже ніколи нічого не кажу серйозно, бо шкода мови.

Тим часом валізи й кошики поклали на тачку, яку наперед забезпечила Клотільда. Носій потяг її, а Еміль і Професор підштовхували ззаду. За ними йшли дорослі й Поні.

Вийшли на Блюхерштрасе. Раптом гучно засигналив клаксон, із бічної вулиці на великій швидкості вимчав хтось на мотоциклеті й загальмував просто перед ними. Носій зупинився і так голосно вилаявся, що навколо в будинках задеренчали шибки. На щастя, він висловлювався місцевою говіркою.

— Чого б ото людей ображати? — гукнув хлопець на мотоциклеті.— Подумаєш, налякали.

Еміль і Професор здивовано визирнули з-за валізок, радісно вигукнули: "Густав!" — і кинулися до свого давнього приятеля.

З несподіванки Густав поклав свій мотоциклет просто на бруківку, зсунув на чоло захисні окуляри і сказав:

— Ото ще мені бракувало! Мало не розчавив двох своїх найкращих приятелів. А ми збиралися зустріти вас на вокзалі.

— Проти своєї долі не підеш,— долинув голос із кювету.

Густав злякано глянув на мотоциклет і закричав:

— Де ж це подівся малий Вівторок? Щойно він сидів позаду мене.

Хлопці підбігли до кювету й побачили там малого Вівторка. Йому нічого не сталося, бо він упав на траву, коли Густав хвацько завертав сюди.

2 Буквально: душов'яз.

Малий Вівторок засміявся до своїх друзів:

— Канікули починаються добре!

А тоді вискочив із кювету і вигукнув:

— Пароль "Еміль"!

— Пароль "Еміль"! — закричали всі четверо. І подалися гуртом далі.

Дорослі йшли далеко ззаду. Вони навіть нічого не помітили.

— Он будинок Тео! — гордо мовила Клотільда Зелен-біндер і показала рукою вперед.

Це був чудовий старовинний будинок, оточений густим садком, повним квітів. "Вілла "Приморська" — прочитали хлопці на фронтоні.

— Бачите, ліворуч унизу,— пояснювала Клотільда,— велика засклена веранда. Вікна в неї розсуваються. Над верандою — відкритий балкон. Для сонячних ванн. Кімнату з балконом я приготувала для пана радника з дружиною. Це вам до вподоби, шановна пані?

— Усе, що ви робите, мені до вподоби,— приязно озвалася Професорова мати.

Клотільда зашарілася.

— У другій кімнаті житимуть Емілева бабуся й Поні Капелюшок. А хлопців ми поселимо на першому поверсі. У кімнаті поруч із верандою. В сусідній кімнаті теж є канапа, може, ще хто завітає в гості. Тоді можна й розкладачку там поставити. їсти будемо на веранді. А коли гарна погода, приємно пообідати в садку. Правда, на повітрі все швидко холоне. Та можна страви чимось понакривати.— Клотільда нараз озирнулася.— А де поділися наші хлопці? Вони ж мали прийти попереду нас.

— Вони полягали спати,— пояснила Емілева бабуся.— І якщо ви трохи побалакаєте, вони встигнуть виспатись і підведуться.

Клотільда збентежено подивилася на невеличку літню жінку:

— Ніколи не збагнеш, що ви насправді думаєте.

— До цього треба звикнути,— пояснила Поні.— Мій батько каже, що бабуся — велика жартівниця.

Поні відчинила хвіртку й побігла до будинку. Дорослі

повагом рушили за нею, показавши носієві, куди віднести валізи й кошики.

Більша частина саду була за будинком. Професор і його гості заходилися там шукати місце для мотоциклета.

Професор сидів на лавці й, теліпаючи ногами, казав:

— На мою думку, є дві можливості. Мотоциклет можна поставити в теплицю до помідорів чи в комору з інструментами.

— У теплиці надто тепло,— нагадав Вівторок.

— А в коморі лежать ножі й усяке гостре начиння. Там можна легко порізати або проколоти шини.

Густав побіг до комори, зазирнув усередину і стенув плечима:

— Там бракує місця навіть для самоката, то що вже казати про солідну техніку.

Професор засміявся:

— Оце ти називаєш солідною технікою? Густав образився:

— Без шоферського посвідчення не можна сісти на машину, що бодай на кілограм важча за мій мотоциклет. А для мене і він досить важкий. І якби я оце недавно не загальмував, то від вас мокре б місце залишилось.

— Чи не вимкнути нам опалення в теплиці? — запропонував Вівторок.

Професор похитав головою:

— Тоді помідори не достигнуть.

— Хіба помідорам не байдуже, чи достигнуть вони, чи ні? — крикнув Густав.— То все дурниці.

У садок вийшла Поні. Еміль підкликав її і спитав:

— Може, ти знаєш, куди Густаву поставити мотоциклет.

Поні озирнулася довкола.

— А що то за споруда? — спитала вона, показуючи рукою на край саду.

— Це так званий павільйон,— пояснив Професор.

— А навіщо він? — спитала дівчина.

— Уявлення не маю,— сказав Професор.

Усі побігли до павільйону. Позаду Густав котив свій мотоциклет.

Павільйон виявився скляним будиночком, в якому стояв білий лакований стіл, а на ньому — зелена поли-вайка.

— Чудово! — вигукнув Професор.— Справжній гараж.

— Що б ви робили без мене! — сказала Поні Капелюшок і відчинила двері — ключ стирчав у замку.

Густав закотив мотоциклет у павільйон, замкнув двері й поклав ключа собі до кишені.

Хлопці вже подалися до будинку, бо всі неабияк зголодніли. Поні Капелюшок хотіла їх наздогнати, але Густав раптом спитав:

— Чи тобі подобається моя машина?

Дівчинка ще раз підійшла до павільйону і крізь скло стала уважно розглядати мотоциклет.

— То як тобі моя машина? — знову спитав Густав.

— Нижче середнього рівня,— виголосила Поні і велично, наче королева, пішла до будинку.

Густав збентежено дивився їй услід. Тоді по-дружньому кивнув своєму невеличкому мотоциклетові, ще раз ображено глянув на Поні і сказав сам до себе:

— То все дурниці.

Після вечері всі посиділи ще деякий час на веранді, милуючись барвистими квітниками в садку.

— Чи вам смакувало? — нарешті спитала зацікавлено Клотільда.

Усі були, певна річ, однієї думки. А коли Емілева бабуся визнала, що з дня свого срібного весілля ще не їла такого смачного біфштекса, Клотільда засяяла від щастя.

Поки вона з допомогою Поні прибирала зі столу, Еміль написав матері листівку. Густав теж вирішив сповістити додому, що доїхав добре. Листівки вони віддали малому Вівторкові, якого батьки вже давно чекали в пансіоні "Сонячне сяйво". Вівторок пообіцяв дорогою заскочити на пошту.

— Тільки ж гляди не проскоч повз пошту,— всміхнувся Еміль.

Вівторок попрощався з усіма, нагадав:

— Не запізнюйтеся завтра!

І мерщій побіг.

Професорів батько підійшов до дверей і подивився на небо.

— Сонце вже сідає,— сказав він,— але, перш ніж ляжемо спати, треба піти привітатися з морем, сказати йому: "Добривечір!"

Вони пішли вільховим гаєм, де вже снувалися сутінки. Лише Клотільда зосталася вдома, щоб вимити посуд.

Гай незабаром скінчився, за ним здіймалася дюна, звідки було видно море.

— Хто зроду не бачив моря, виходьте вперед,— сказав радник юстиції Габерланд.

Вийшли Еміль, Поні й бабуся.

— А ми підемо за вами,— сказав він.

Бабуся взяла своїх онуків попідруки й пішла з ними вперед. Невдовзі вони вже стояли на дюні, на її найвищому місці. Праворуч виднівся готель, а перед ними слався пляж із своїми плетеними кріслами, вимпелами, піщаними фортецями, грибками.

Там, де пляж кінчався, починалось море. Воно лежало внизу й виблискувало, мов живе срібло. Ген-ген, на самому обрії, розтанув у вечірній пітьмі якийсь корабель, і тільки два чи три його вогники мріли, немов зірочки. У небі, ще рожевому, хоч сонце й зайшло, плив місяць, такий блідий, наче довго хворів. По хмарках, що мінилися пастельними барвами, вже ковзали перші промені далеких маяків. Десь загув пароплав.

Бабуся і її онуки стояли в захваті. Вони мовчали, і їм здавалося, що вже ніколи в житті вони не спроможуться на слово.

Позаду почулася хода. До них тихенько підійшли Га-берланди й.Густав.

Ставши поруч з Емілем, Густав пробурмотів:

— Яка гарна штука, еге? Еміль тільки кивнув.

Вони ще довго стояли мовчки, не зводячи з моря очей.

Нарешті бабуся тихенько сказала:

— Тепер я збагнула, в ім'я чого я стільки прожила на світі.

Розділ п'ятий

ЗУСТРІЧ НА БЕРЕЗІ БАЛТІЙСЬКОГО МОРЯ

Коли наступного ранку Клотільда хотіла постукати в двері кімнати, де спали хлопці, вона почула приглушений сміх.

— Чи ви вже прокинулися? — спитала вона і притулила вухо до дверей.

— Не те слово,— гукнув Професор і зареготав.

— А хто там? — суворо спитав Густав.— Хто звертається до нас, не назвавшись?

— Це я, Клотільда. А вам треба йти снідати. Уже всі в садку.

Хлопці один за одним вибігали крізь верандні двері до саду. За будинком просто на моріжку був накритий великий круглий стіл. За ним уже сиділи Професорові батьки, бабуся й Поні Капелюшок. Радник юстиції читав газету і нічого не помітив. Але всі інші розгублено втупилися в хлопців. Пані Габерланд тихенько поторсала чоловіка за плече.

— Що сталося? — спитав він, поклав газету й теж збентежено замовк.

Професор і Густав прийшли у пляжних штанцях, а Еміль — у червоних плавках. Але не це викликало подив.

У Професора на голові була батькова панама, а в руках — батькова тростина. Еміль убрався в літнє пальтечко своєї кузини й натяг на голову її жовтий солом'яний капелюшок, прикрашений червоними лакованими вишеньками. В руці він тримав розкриту строкату парасольку і, наче якась дивакувата пані, пихато крутив її над головою.

Але найкумедніший був Густав. Він начепив собі на голову капор Емілевої бабусі, а чорні шовкові стрічки від нього зав'язав собі під бородою. Та так міцно, що ледве міг розтулити рота. Очі йому прикривали мотоциклетні окуляри. Однією рукою хлопець тримав валізку, а другою грацiйно вимахував Поніною торбинкою.

З незворушним виглядом хлопці сіли на плетені стільці. Професор дзенькнув чайною ложкою по чашці, і раптом усі троє вигукнули:

— Добривечір!

— Бідолашні хлоп'ята! Сонце напекло їм голови,— сказав Професорів батько.— І це на другий день канікул. Який жаль!

І він знову втупився з газету.

— Треба покликати лікаря,— зауважила Поні.— Тільки, хлопці, начувайтеся, якщо зіпсуєте мені торбинку.

— Кельнере! Обслужіть нас! Це, врешті, кав'ярня чи не кав'ярня? — І Густав мерщій розв'язав стрічки капора, бо мало не задихнувся.— Наступного разу я куплю собі на голову капот, тобто капор, в іншій крамниці. Це казна-що і на голові не тримається.

Поні подивилася на бабусю і спитала:

— Що сталося з хлопцями? Може, вони тяжко захворіли?

— Пусте! — заперечила бабуся.— Звичайна недуга, що зветься "перехідний вік".

Радник юстиції кивнув:

— Я знаю цю недугу з власного досвіду. Колись і я на неї хворів.

Після сніданку з'явився Вівторок і покликав хлопців купатися. Професорові батьки зосталися вдома, а решта, в тому числі й бабуся, подалися на пляж. Хлопці вирішили йти босоніж, бо це, мовляв, корисно.

Піднявшись на дюну, всі спинилися. Тепер море мало зовсім інший вигляд, ніж напередодні. Воно виблискувало проти сонця зеленаво-синіми барвами. А часом, коли налітав вітрець, море так яріло золотом, що аж очі сліпило. Бабуся надягла темні окуляри, які позичила їй Клотільда Зеленбіндер.

Морська гладінь увесь час брижилась. І Поні сказала:

— Це схоже на сувій блискучого шовку, що його розгортає крамар.

І вона пішла стежкою вниз. Еміль і бабуся подалися за нею. Ступивши кілька кроків, Еміль озирнувся і побачив, що його приятелі стоять на тому самому місці й ніби не збираються йти далі.

— Чого ви не йдете? — гукнув Еміль.

Хлопці обережно рушили вперед, та, трохи пройшовши, знову зупинилися. Густав стрибав на одній нозі і страшенно лаявся.

Бабуся засміялася.

— Твої берлінці не звикли ходити босоніж, та ще й по гальці.

Еміль побіг назад.

Густав скривився і пробурмотів:

— Старий, хіба це корисно? А Професор сказав:

— Красно дякую. В мене ступні не з волячої шкури.

— Ніколи більше не піду босий,— поклявся Вівторок і спробував ще трохи пройти. Він переступав з ноги на ногу, немов півень.

Густав спустився вниз і пішов по траві. Але то була колюча бережина, і хлопець так поколов ноги, що аж закричав і вискочив знову на гальку.

— У бережині багато кремнієвої кислоти,— пояснив Еміль.

— Ніколи не уявляв, що кремнієва кислота така колюча,— гнівався Густав.— То все одно, що бігати по гострих ножах.

Еміль розповів ще про будову клітин у рослинах і про особливості бережини.

— Усе дуже добре,— сказав Професор.— Ти можеш стати видатним ботаніком. Але я збігаю додому по свої спортивні тапки.

Так він і зробив. А Густав і Вівторок побігли за ним.

Еміль вернувся до бабусі. Вони сіли на лавку й довго дивилися на море. Біля причалу стояв невеличкий білий пароплав. Еміль пошукав очима Поні. Вона вже пішла далеко вперед.

Бабуся зсунула темні окуляри на пооране зморшками чоло:

— Нарешті ми хоч на хвильку зосталися самі. Як тобі живеться, мій хлопчику? І твоїй мамі?

— Спасибі, спасибі. Дуже добре. Стара скоса глянула на хлопця.

— А ти не з балакучих. Розкажи-но трохи більше. Ну ж бо, хлопче!

Еміль дивився на море.

— Але ж, бабусю, ти все знаєш із наших листів. Мама багато працює. Але без роботи вона не могла б жити. А я — я й досі перший учень у класі.

— Так, так,— пробурмотіла бабуся.— Так, так. Чути це дуже приємно.— Вона ласкаво поплескала його по плечі.— Чи ти говоритимеш відверто, шибенику? Щось тут негаразд. Щось тут негаразд. Емілю, мені більше промовляє твоє обличчя, ніж твій язик.

— Що може бути негаразд, бабусю? Все в нас якнайкраще. Повір мені!

Вона підвелася й мовила:

— Можеш розказувати це комусь іншому!

Нарешті всі зібралися на пляжі докупи.

Бабуся сіла на пісок, зняла черевики, панчохи і простягла ноги проти сонця. Всі поклали біля неї свої рушники. А тоді взялися за руки і побігли, галасуючи, просто в хвилі. Якась огрядна жінка, що сиділа по шию у воді недалеко від берега й потихеньку собі куняла, раптом розплющила очі й почала люто лаятись.

Бабуся підтикала спідницю, ввійшла у воду й чемно спитала:

— Чи ви були коли-небудь дитиною, люба пані?

— Звісно, була.

— Отож,— сказала бабуся.— Отож.

Нічого більше не пояснюючи, вона знову сіла на теплий пісок і з радістю стала дивитися на дітей, що весело стрибали між хвиль. Тепер виднілися тільки їхні голови, і то не завжди.

Густав плавав краще за всіх. Він перший виліз на пліт, заякорений віддалік від берега, щоб плавці мали де відпочити. Поні та Еміль припливли водночас і допомогли одне одному вилізти на пліт. А Вівторок і Професор добралися аж згодом.

— Як це у вас виходить? — спитав Вівторок, коли вже всівся поруч з іншими.— Чому ви плаваєте швидше, ніж Тео і я?

Професор засміявся.

— Не завдавай собі клопоту. Втішайся тим, що в нас добряче працюють голови.

— От вам голови й заважають,— посміхнувся Густав.— Ви надто витикаєтесь з води. Вам треба навчитись плавати кролем.

Він стрибнув у воду і показав, як це робити.

Потім всі повернули назад. Густав плив попереду кролем, а решта намагалися його наслідувати. При цьому Професор зіткнувся з якимось чоловіком, що спокійно плив на спині.

— Треба бути уважнішим! — обурився чоловік.— Де твої очі?

— Під водою,— буркнув хлопець і незграбно поплив за своїми друзями.

Вони вже добулися до мілкого місця, де купалися ті, хто не вмів плавати. Діти спинилися перед велетенським гумовим тюбиком зубної пасти (то була реклама). Всі силкувалися вилізти на нього, та як хтось опинявся нагорі, тюбик перевертався і плавець падав у воду. Ото було галасу!

Натомившись, друзі почали роздивлятися пляж. їхню увагу привернув турнік. На ньому розгойдувався якийсь дядько. Зробивши ривок, дядечко перевернувся, просунув ноги між руками, знов сильно гойднувся і сів на поперечину. Тоді перегнувся назад, вивільнив обидві руки, зачепившись за турнік тільки ногами. Далі гойднувся вперед, якусь мить наче висів у повітрі, зіскочив на пісок і елегантно вклонився.

— Сто чортів! — вигукнув Густав.— Навіть я так не вмію.

Дядечко відійшов від турніка, а його місце зайняли два хлопчики. Вони високо підстрибнули, вхопилися за поперечину, розгойдались і обоє точно повторили ті самі важкі вправи, які щойно виконав чоловік. Коли хлопчики під кінець повисли на ногах, а потім, перекрутившись, зіскочили вниз і грацiйно приземлилися, їм зааплодував увесь пляж.

— Здуріти можна! — хвилювався Густав.— Зроду не бачив, щоб шпінгалети отаке витинали.

Хлопець, що стояв поруч них у воді, пояснив:

— Та це ж "Три Байрони". Акробати. Батько і двоє близнят. Увечері вони виступатимуть у готелі.

— Це треба подивитися,— сказала Поні Капелюшок.

— Вистава починається о восьмій вечора,— повідомив незнайомий хлопець.— Інші номери теж найвищого класу. Я раджу вам піти.

— А чи будуть вільні місця? — спитав Вівторок.

— Я можу залишити для вас один стіл.

— А ви теж акробат? — зацікавився Еміль. Хлопець заперечно похитав головою.

— Ні. Хоч я теж непогано підтягуюсь на турніку. Але я — учень кельнера у прибережному готелі.

— Учні кельнерів рано вмирають,— зауважив Густав.

— Чого це? — здивувався Вівторок.

— А ти бачив коли-небудь літнього учня?

— Не мели дурниць! — скривилася Поні. Раптом чужий хлопець сказав:

— Відколи я востаннє бачив Густава, він дуже виріс. А взагалі зовсім не змінився.

Усі здивовано перезирнулися.

— А звідки ти мене знаєш? — збентежено спитав Густав.

— Я всіх вас знаю,— запевнив кельнерів учень.— А Густав навіть якось вбирався в мій одяг.

Густав аж рота роззявив.

— Що ти верзеш? Я зроду не вбирався в чужий одяг.

— Ні, вбирався.

Решта не знали, що й думати.

— Як тебе звати? — спитала Поні.

— Ганс Шмаух.

— Уперше чую,— сказав Густав.— Ніяких Шмаухів я не знаю.

— Ти й мого батька знаєш,— запевнив Ганс Шмаух.— І Еміль його знає.

— Що далі, то незрозуміліше! — мовив Еміль. Здіймаючи бризки, Густав кинувся до кельнерового

учня й напосів на нього:

— Ану, малий, розповідай! А то я так довго триматиму тебе під водою, що ти вже ніколи не станеш кельнером.

Ганс Шмаух засміявся:

— Раніше я був ліфтером у Берліні. В готелі "Крайд" на Нолендорфській площі. Пароль "Еміль"!

Що тоді зчинилося! Вони танцювали навколо малого Шмауха, наче знавіснілі індіанці, а бризки морської води здіймалися високим водограєм. А потім хлопці так узялися тиснути Гансові руку, що в того аж кістки хрускотіли.

— Оце радість! — вигукнув Еміль.— Твій батько, портьє, був такий ласкавий до мене. Він позичив мені десять марок. І ми з Густавом навіть ночували у вашій вартівні.

— Еге. Це була шикарна історія, правда? — сказав Ганс.— Я пам'ятатиму її довіку, навіть як стану власником готелю. До речі, коли в мене буде вільний час, ми зможемо покататися на вітрильнику. Тут, у Корлсбютелі, живе мій дядько. Він капітан великого торговельного пароплава.

— Хіба торговельний пароплав — вітрильник? — спитав Вівторок.

— Та ні. Мій дядько має ще й чудовий вітрильник. І сам він хлопець хоч куди.

Усі зраділи й веселим гуртом побігли до бабусі познайомити її з малим Шмаухом. Бабуся тішилася разом з ними. Але примусила всіх ретельно повитиратися.

Густав приязно дивився на Ганса. Енергійно розтираючись рушником, він мовив:

— Я тільки одного не збагну.

— Чого саме? — спитав Ганс Шмаух, підводячи очі на високого Густава.

Той похитав головою і, дивлячись згори вниз, сказав:

— Не збагну, як я тоді міг влізти в твій одяг.

Розділ шостий

ГУСТАВ І ФІЗИКА

Вервечкою бігли щасливі дні. Сонце пряжило так, наче дивилося на Балтійське море крізь збільшувальне скло. Професор і його гості спершу стали червоні, як раки, а потім коричневі, ніби мулати. Тільки Поні Капелюшок залишалася червоною, і з неї злазила шкіра, наче лушпиння з цибулі. Бабуся мастила їй спину вазеліном, горіховою олією, ланоліном і кремом від сонячних опіків. Та ніщо не допомагало.

Рано-вранці, коли бабуся будила Поні словами: "Вставай, графине, сонце вже сяє!" — Поні мало не ревла.

— Чому ніколи не йде дощ? — питала вона в розпачі. Зате хлопці раділи погожій годині. Майже весь час

вони були у воді чи десь на пляжі. Або йшли до гавані й милувалися вітрильником капітана Шмауха "Кунігун-да-ІУ". Нетерпляче дожидались вони, коли їхньому другові Гансу випаде нарешті вільний день і вони гуртом помандрують на вітрильнику в море.

Або Густав їхав на своєму мотоциклеті в ліс, і хто-не-будь із хлопців сідав до нього на багажник. Густав відвозив його до лісникової хатини або до вуглярів, а тоді повертався назад до Корлсбютеля і брав іще одного з собою. Він гасав туди й назад стільки, скільки треба було, щоб перевезти весь гурт.

Якось навіть бабуся поїхала з Густавом до хатинки лісничого. Там вона злізла з мотоциклета і сказала:

— Та й гарно ж було! Я проґавила своє справжнє покликання. Мені треба було стати мотогонщицею, а не бабусею.

Часом вони писали додому листи, часом самі одержували вісточки. Професорів батько їх кілька разів фотографував. І тоді вони вкладали в конверти фотокартки.

Або всі гуртом ходили в ліс і приносили звідти великі букети квітів. Еміль знав назви майже всіх рослин і цікаво розповідав про особливості кожної. Він розповідав про пухівку й горобину, про щавель і про родину метеликових, про мох із його таємничими перетвореннями і про зозулині черевички.

Послухавши його розповіді, Професорів батько поїхав у Росток і купив в університетській книгарні підручник ботаніки та атлас рослин. Але саме відтоді вже ніхто не цікавився квітами, травами й кущами. Ніхто, крім Еміля.

— Книжки діють мені на нерви,— пояснив Густав, знавець мотоциклів.

Якось бабуся одержала листа із Нойштадта. Лист був довгий, і бабуся прочитала його двічі. Потім сховала лист у торбинку й мовила сама до себе:

— Еге!

Проте Емілеві вона нічого не сказала. Принаймні поки що нічого.

Вони сиділи на веранді й обідали.

— Як ніхто з присутніх не заперечує,— сказав радник юстиції,— то я пропоную піти всім сьогодні ввечері до готелю й подивитися розважальну програму.

Хлопці так розхвилювалися, що залюбки кинули б їсти навіть солодке, хоча на десерт було винне желе — коронна Клотільдина страва!

Все ж таки желе вони з'їли, а тоді помчали до готелю. Та поки хлопці никали під дверима, вирішуючи, кому зайти досередини й побалакати з Гансом, з'явилася Поні Капелюшок.

— О, як ти сюди втрапила? — здивувався Густав.

— Ногами,— пояснила Поні.— Я хочу замовити на вечір стіл. Чи ви щось маєте проти?

Хлопці, звісно, не мали.

Поні зайшла до готелю. Назустріч їй підвівся метрдотель і спитав:

— Чим можу бути вам корисний, люба панночко?

— Я хотіла б поговорити з кельнеровим учнем.

— Шмаух у залі,— сказав метрдотель і за мить зник у якійсь кімнаті.

Поні сама знайшла зал і знайшла Ганса Шмауха. Він ніс цілу купу тарілок, балансуючи ними, щоб не гепнути на блискучому паркеті.

— Хвилинку, Поні,— сказав Ганс.— Я зараз звільнюся.

Вона зачекала.

Ганс швидко повернувся і спитав:

— Що тобі?

— Я хотіла б замовити на сьогоднішній вечір стіл.

— На скільки персон?

— Стривай, треба полічити. Отже, радник юстиції, його дружина, бабуся, я, Клотільда і троє хлопців. Виходить...

— На вісім персон,— пояснив Ганс.— Буде зроблено. Якнайближче до сцени. Можливо, мій дядько, капітан, теж прийде сьогодні. Вам варто з ним познайомитись.

Поні простягла Гансові руку й мовила:

— Отже, стіл на дев'ять персон. Ганс уклонився.

— Вистава почнеться зразу після восьмої.

— Це нічого. Ми все одно прийдемо,— запевнила Поні.

Після вечері всі мешканці вілли "Приморської" вбралися по-святковому й урочисто подалися до прибережного готелю. Стіл, який залишив для них Ганс Шмаух, виявився в першому ряду, просто перед естрадою. Радник юстиції замовив для дорослих вина, а для дітей апельсинового соку.

Вистава ще не починалася, хоча була вже восьма година. Оркестр грав знайомі мелодії. Курортники заповнювали зал, і незабаром уже не було жодного вільного місця.

Перед готелем зібралася юрба. Жителі Корлсбютеля з цікавістю зазирали у вікна до зали, та ось кельнер із своїм учнем взялися мерщій затягати гардини. Правда, Ганс робив це не дуже дбайливо, залишаючи поміж гардинами чималі щілини.

— Молодець! — вигукнув Еміль.— Хай люди і з вулиці подивляться.

— Ганс Шмаух — гуманіст,— виголосив Професор. Його батько поплескав Густава по плечі.

— Відколи це ти став такий старанний учень, що навіть на виставу йдеш із книжкою?

Густав зашарівся.

— Це англійський словник,— пояснив він.

— Невже вчитимеш тут слова? Густав похитав головою:

— Під час канікул? Ще чого бракувало! Поні засміялася:

— Він хоче побалакати з акробатами-близнюками.

— Хочу,— підтвердив Густав.— Адже їхнє прізвище Байрон. Виходить, вони англійці. Як я не збагну, що вони мені казатимуть, то зазирну до словника.

— Цікаво послухати вашу розмову,— озвалася бабуся.

В сукні з чорної тафти вона була сьогодні просто величною.

До зали увійшов іще один чоловік, високий, огрядний, у синьому костюмі і в синьому морському кашкеті. Він спинився і став роззиратися довкола, видно, когось шукав. До нього підскочив Ганс, щось сказав і підвів до столу Габерландів.

— Дозвольте познайомити вас із моїм дядьком. Капітан Шмаух,— сказав Ганс, а тоді побіг у своїх справах.

Діти підвелися. Радник юстиції теж. Він привітав Ган-сового дядька і запросив до столу. Капітан потис усім руки й мовив:

— Не треба такої урочистості, бо так я довго не витримаю.

Тоді всі сіли на свої місця. Капітан замовив собі грог із рому, а потім сказав:

— Така купа дітей за столом — це добре! Розкажіть-но мені, хлопці, щось про школу. Відтоді, як я закінчив гімназію, збігло вже сорок років. Ото був час!

Хлопці замислилися. Проте нічого не могли пригадати, що напевне зацікавило б старого капітана. А він очікувально перебігав очима з одного обличчя на інше, тоді ляснув себе по коліну й вигукнув:

— Неймовірно! Невже ми були якісь інакші? Адже ми щодня утинали якусь витівку.

— О, то вас таке цікавить? — вигукнув Густав.

— А ви, може, збиралися продекламувати мені "Пісню про дзвін" Шіллера?

— Останнього тижня перед канікулами,— почав Густав,— я таке втнув, що й повірити важко. Спершу мене мало не витурили із школи, та потім якось воно обійшлося.

Усі слухали Густава з великою увагою.

— Ось як усе було,— сказав він.— Перед уроком фізики, на великій перерві, наш відмінник Менерт побіг до директора і набрехав на одного

хлопця. Зовсім не на мене. Але в класі я наче верховний суддя. І коли щось таке трапляється, винний має справу зі мною.

Але наш відмінник Менерт наївся страху і під час перерви десь сховався. Тільки як ми вже всі сиділи в фізичному кабінеті, він увійшов туди разом із Ціпою, тобто я хочу сказати, з паном Каулем, учителем фізики.

Помічник пана Кауля теж прийшов, він завжди допомагає під час дослідів.

Нам мали показати щось про електричні іскри. їхню довжину, чи що. Пан Кауль із своїм помічником налагоджував прилади, а нам звелів запнути чорними шторами вікна, щоб у темряві ми краще роздивилися ті іскри.

"Слухай,— каже мені пошепки мій сусіда Керте,— це розкішна нагода. Прокрадись тишком-нишком у темряві до першого ряду, де сидить Менерт, відваж йому добрячого ляща в вухо і, перш ніж Ціпа, тобто пан Кауль, встигне ввімкнути світло, ти вже спокійно сидітимеш на своєму місці".

Ця ідея видалась мені колосальною. Такому зрадникові, як Менерт, при всіх затопити у вухо, щоб аж луна пішла по всій школі, а потім, поки вмикатимуть світло, миттю вернутися на своє місце, наче ти до цього зовсім непричетний,— в цьому була найсправедливіша справедливість.

Густав глянув на своїх слухачів. Усі напружено слухали.

— Ну от,— повів хлопець далі.— Стало темно хоч в око стрель. І Ціпа, чи то пан Кауль, сказав, що зараз усе почнеться і що ми повинні зосередитися й уважно дивитись на іскри. Поки всі зосереджувались, я шмигнув до першого ряду і щосили ляснув зрадника по мармизі. Помилитись я не міг. Уже стільки років Менерт сидить у першому ряду

на першому місці. Отож я так приклався до нього, що мало руку собі не скалічив.

Капітан Шмаух ляснув себе по коліну і сказав:

— Чудово! А тоді знову сів на місце, і ніхто тебе не помітив.

Густав сумно похитав головою.

— Ні, я не сів на місце. Я так перелякався, що не годен був і кроку ступити.

— Перелякався? — здивувалася Клотільда.— Але чого?

— Бо Менерт не мав на голові ні волосини.

— Ні волосини? — перепитав Еміль.

— Еге, я ляснув по лисині. То був зовсім не Менерт, а Ціпа, чи то пан Кауль.

Навіть кельнер, що приніс капітанові грог, спинився і став слухати.

— Виявляється, пан Кауль сів у темряві на першу парту поруч із Менертом. Бо він теж хотів подивитися на ті іскри. Це можна зрозуміти. Фізика, мабуть, дуже цікава наука для вчителя фізики. Але звідки мені було знати, що він сяде у темряві на Менертове місце.

Капітан Шмаух так голосно зареготав, що заглушив оркестр, хоча той грав гучний марш. А Клотільда Зеленбіндер пополотніла.

— Жахливо! — прошепотіла вона.— Мене аж мороз пройняв.

Радник юстиції нахилився вперед і спитав:

— Як же закінчилася ця історія?

— Врешті, то все дурниці,— сказав Густав.— Зі мною ще й не таке бувало. Звісно, зразу ввімкнули світло. На Менертовому місці сидів Ціпа і тримався за лисину. Мабуть, голова йому страшенно боліла. Я ж бо ляснув, скільки мав сили. Клас принишк, наче всіх громом прибило. Старий помічник учителя стояв біля дошки, нічого не розуміючи. Електричні іскри старанно блискали, та ніхто не звертав на них уваги.

Ціпа, тобто пан Кауль, довго мовчав, а тоді спитав: "Хто це зробив?"

"Я,— сказав я.— Прошу пробачення, пане вчителю, я помилився".

"Можеш не сумніватися в цьому",— сказав Ціпа і вибіг посеред уроку з фізичного кабінету, тримаючи обома руками голову, наче боявся, що вона в нього відпаде.

— Казково! — вигукнула Поні.— Ти чудовисько. Густав помовчав, потім повів далі:

— Мені було вже все одно. Поки учні, геть розгубившись, ще сиділи на своїх місцях, я кинувся до Менерта і так його віддухопелив, що до нових віників пам'ятатиме. Потім він три дні не ходив до школи... А коли я відлупцював його, прибіг сторож і потяг мене до директора. Там на канапі сидів Ціпа з холодним компресом на голові.

"Я щойно дізнався,— сказав мені директор,— що ти, скориставшись темрявою, напав на літнього чоловіка, нашого шановного вчителя. Певна річ, ми виженемо тебе із школи, та спершу я хотів би почути від тебе, в чому причина такої підступної, лихої поведінки".

Від тих слів мене аж замармудило. Ще зроду-віку ніхто не казав мені, що я підступний. Ну, я все їм і виклав. "Коли хто у нас і підступний, — сказав я,— то це відмінник Менерт. І того ляща я хотів дати Менертові за те, що на великій перерві він доніс директорові на одного учня з нашого класу". А тепер вони можуть піти до фізичного кабінету й помилуватися там останками їхнього мазунчика. Якщо їм такі учні більше до душі, ніж я, то й нехай.

Капітан Шмаух замилувано дивився на розгніваного Густава.

— А що було далі?

— А далі сталося таке, що я до самої смерті не забуду панові Каулю.

— Що ж він зробив? — спитав Еміль.

— Він зареготав. Так зареготав, аж його компрес упав додолу.

Капітан Шмаух ляснув себе по коліну. А тоді повернувся до кельнера, що й досі стояв біля них, уважно слухаючи, і крикнув:

— Ще один грог!

Розділ сьомий

ВИСТАВА В КОРЛСБЮТЕЛІ

Оркестр заграв туш. На естраду вийшов шикарно вбраний, навіть трохи занадто вичепурений добродій і від імені дирекції готелю привітав численних гостей. Він пообіцяв усім, що вони проведуть приємно вечір, а потім вдався до заяложених дотепів, з яких, крім нього, ніхто не сміявся. Це, видно, йому не сподобалось, і він мерщій оголосив перший номер: виступає Фердінанд Бадштюб-нер, сучасний Карузо, з лютнею.

Карузо-Бадштюбнер виявився опасистим сивим паном у невеличкому студентському кашкеті і з лютнею в руках. Перебираючи струни, він проспівав кілька пісеньок про гейдельберзьких студентів, про кохану, про гарних хазяйських дочок, про численні пляшки вина й пивні кухлі. Голос Карузо мав слабенький. Закінчивши співати, він помахав кашкетиком, і завіса впала.

— За тих часів люди, мабуть, зовсім не мали часу вчитися, правда? — спитав Професор у батька.

— У піснях усе перебільшується,— сказав радник юстиції.— Якби ми не вчилися, то нічого б не знали.

Клотільда теж поцікавилася:

— Чому цей літній чоловік, що співав, і досі студент? Адже він зовсім не молодий. А коли він студент, то чому співає тут пісні під лютню?

Усі перезирнулися. Нарешті бабуся сказала:

— Напевне, він заочник.

— О, тоді зрозуміло,— заспокоїлася Клотільда. А коли всі засміялися, вона й не збагнула чому.

— А я студентом не буду,— оголосив Густав.— Стану автогонщиком або пілотом.— Він обернувся до Еміля і спитав: — А ти далі вчитимешся?

На якусь мить Еміль заплющив очі. Він згадав обер-вахмістра Єшке і їхню розмову.

— Ні,— відповів хлопець,— я теж не вчитимусь. Мені треба якнайшвидше самому заробляти гроші.

Бабуся скоса глянула на нього, але змовчала.

Наступним номером програми був акробатичний танок. Танцюристка так швидко крутилася дзигою, що здавалося, очі в неї десь на спині, а потилиця на обличчі.

Капітан гучно плескав своїми велетенськими долонями. Звук був такий, наче лускали надуті повітрям кульки. Нахилившись до Клотільди, він спитав:

— Чи ви теж умієте так танцювати?

Але капітан звернувся вочевидь не за адресою.

— Я посоромилася б перед чужими людьми так викаб-лучуватись! — сказала вона.

— Ну, то потанцюй для нас удома,— запропонував Професор.

Хлопці пирснули, уявляючи, як Клотільда танцюватиме замість того, щоб варити обід.

Оркестр знов заграв, почалися танці. Капітан Шмаух запросив Клотільду, радник юстиції — свою дружину. А бабуся хитала в лад музиці головою.

Раптом якийсь молодик підійшов до Поні і, чемно схилившись, спитав:

— Чи дозволите вас запросити, шановна панно?

Еміль глянув на молодика і засміявся.

— Шановна панна ще не вміє танцювати. Поні підвелася і згорда кинула:

— Що ти в цьому тямиш, хлопчиську!

Вона пішла з тим молодиком і танцювала так, наче нічого іншого зроду не робила.

— Ви тільки погляньте на нашу шановну панну! — вигукнув Професор.— Вона ж досі ще не ходила на уроки танців.

— Ми, жінки, вміємо танцювати з народження,— пояснила бабуся.

Густав похитав головою:

— Що воно за дівчисько! Не старша за мене, а удає із себе справжню панну.

Наступний танець був вальс.

— Це для нас, молоденьких,— сказав капітан до Поні. І вони закружляли по всій залі в такому вихорі, що

більше ніхто не зважився танцювати. Часом капітан підкидав Поні високо в повітря, та так гарно, що їм аплодували всі присутні, навіть кельнери. Наприкінці капітан примусив Поні зробити глядачам реверанс і сам ґречно вклонився.

Потім на естраду знову вийшов вичепурений добродій і сказав, що з особливим задоволенням оголошує виступ актора, якого скрізь, навіть у найвідоміших кабаре країни, зустрічають бурхливими оплесками.

— Цікаво,— сказав капітан Шмаух,— коли той артист має скрізь такий успіх, то чого ж він опинився в нашому маленькому Корлсбютелі?

Усі чекали, коли підніметься завіса. А як вона піднялася і всі побачили уславленого артиста, Еміль голосно вигукнув:

— Ти диви!

Бо великий артист був не хто інший, як сам конферансьє. Він тільки встиг озброїтися циліндром, кийком і моноклем.

— Ось і я! — виголосив конферансьє.— Спершу проспіваю вам щось серйозне. Наприклад, пісеньку "Отак буває у житті!". Теобальде, три-чотири!

"Теобальде" стосувалося акомпаніатора, а "три-чотири" — рояля.

Коли конферансьє скінчив співати, бабуся сказала:

— Якщо цей тип хоч раз співав у відомому кабаре, то я — велика герцогиня Ліхтенфельдська.

Славетний актор проспівав іще дві веселі пісеньки, але вони були такі ж сумні, як і перша. А потім оголосив антракт на десять хвилин.

Хлопці вийшли з готелю, щоб подивитися на море. Воно було тихе, свинцево-сіре. Тільки відблиск місяця проклав по темній воді вузеньку срібну доріжку. Спокійні хвилі раз у раз виповзали на берег. Було якось незатишно під цим темним небом, всіяним блискучими зірками.

— Мені холодно! — прошепотів Професор. Вони повернулися до зали.

Після перерви знову виступила танцівниця-акробатка. Потім фокусник виробляв щось неймовірне з картами. І нарешті настала черга зірок програми — на естраду вийшли "Три Байрони".

Містер Байрон із своїми близнюками був непереверше-ний. Глядачі сиділи нерухомо і майже не дихали. А надто тоді, як містер Байрон ліг горілиць на лаву і звів догори руки, а Джеккі Байрон, той близнюк, що був трохи більший, став головою на батькову праву долоню, а Маккі Байрон — на ліву. Спершу вони ще трималися за батька, потім витягли руки по швах. І так стояли на головах, наче перевернуті іграшкові солдатики. А тоді враз зіскочили додолу і всміхнулися глядачам, ніби виконали най-простісіньку вправу.

Містер Байрон, і далі лежачи на лавці, підтяг коліна до тулуба й задер ноги. Маккі ліг на батькові ступні, містер Байрон став робити ногами "велосипед", і Маккі закрутився, наче шалене веретено. Нараз він злетів у повітря, крутнувся і знов упав точнісінько на батькові ноги, потім іще раз злетів у повітря і впав — ні, не впав, а став на ступні містера Байрона!

Клотільда сказала тремким голосом:

— Я не можу більше дивитися.

Але Густав, Еміль і Професор були в захваті.

— Шкода, що немає малого Вівторка,— сказав Густав. Потім Джеккі Байрон, більший близнюк, ліг на лаву, вхопив батька за руки, і раптом цей великий важкий атлет став догори ногами на витягнених руках Джеккі.

— Дивно, як у Джеккі кістки не потрощаться,— прошепотів Еміль.

Густав кивнув головою.

— Це суперечить усім законам фізики.

Коли "Три Байрони" закінчили свій виступ, у залі шалено зааплодували. А жителі Корлсбютеля, що зібралися біля готелю й дивились у щілини між віконними гардинами, аплодували так довго, аж сполохали кажанів, і ті закружляли в повітрі.

Завісу довелося піднімати дванадцать разів.

Густав рішуче підвівся, схопивши свій словник.

— Ходімо! — гукнув він і побіг. Професор і Еміль поспішили за ним.

Вони зачекали близнюків у коридорі за сценою..

— Hallo, boys!3 — вигукнув Професор. Близнюки озирнулися.

— A moment, please,4 — попросив Густав.

Менший близнюк, якого звали Маккі, кинувся навтікача і щез в якійсь далекій кімнаті. А Джеккі зостався.

— You are wonderful! — сказав Еміль.— Very nice, indeed! My compliments, Byron!5

Джеккі Байрон підійшов ближче до хлопців. Він був украй стомлений і мокрий від поту. Густав гарячково гортав словника.

— Hallo, dear! — почав він, затинаючись.—We have seen you. It's, the greatest impression in all my life, by Jove! Do you understand?6

Джеккі Байрон довго дивився на хлопців, а тоді неголосно сказав:

— Не клейте дурня! Я не розумію й слова по-англійському. Бувайте!

Всі троє отетеріли.

3 Привіт, хлопці! {Англ.)

4 Можна вас на хвилинку? {Англ.)

5 Ви чудові! Надзвичайно гарно! Я вас вітаю, Байрон! {Англ.)

6 Привіт, друже! Ми бачили. Це найбільше враження в моєму житті, клянуся! Ти зрозумів? (Англ.)

Густав сердито згорнув словника.

— Треба ж такої мороки! А я гадав, ти англієць.

— Та звідки? Це просто ми взяли таке прізвище для естради. Іноземні імена людям більше до вподоби. А ви краще відгадайте, як насправді мене звати.

Хлопці замислились.

— Та ні, скажи сам,— порадив Професор,— а то доведеться всі прізвища з адресної книги перелічити.

Джеккі приклав пальці до вуст:

— Тільки нікому не кажіть! Мене звати... Ні, мабуть, не варто казати.

— Моє прізвище Тішбайн,— зауважив Еміль.— Навряд, щоб у тебе було гірше прізвище.

— Гаразд,— погодився Джеккі.— Мене звати Пауль Пахульке7, я з Берліна, з Тельтова.

— Пауль Пахульке,— прошепотів Густав.— Із Тельтова.— Він був украй здивований.— Та то все пусте. Мене звати Густав. Ми хотіли тобі сказати, що ми в страшенному захваті. Ваш виступ, старий,— це ж екстраклас!

Джеккі зрадів.

— Дуже приємно,— сказав він.— Ви прийдете завтра на пляж?

Хлопці дружно закивали головами.

— Тоді до завтра! — крикнув Джеккі й побіг у кімнату, де сховався його брат.

Троє приятелів ще постояли в коридорі, подивились один на одного і врешті зареготали.

Густав недбало засунув словник у кишеню, узяв Еміля і Професора під руки і сказав:

— Отакої! І навіщо люди вчать чужі мови!

Розділ восьмий

З'ЯВЛЯЄТЬСЯ ТРЕТІЙ БЛИЗНЮК

Наступного дня з самого ранку почався дощ. Тож хлопці зосталися вдома, писали листи, грали в лото і в шахи та раз у раз поглядали у вікно. їм здавалося, що вони як ті жаби у скляній банці. На щастя, прийшов у гості

7 Бовдур (нім.).

малий Вівторок. Розкривши батькову парасольку, він стояв у садку, наче гриб.

Хлопці впустили Вівторка всередину і зразу ж із запалом взялися розповідати про трьох Байронів та їхні акробатичні трюки. Розповідали також про те, що Поні Капелюшок назвали вчора "шановною панною".

— Так, так,— сказав Вівторок.— Ми старіємо.

Поні була на кухні, де вчилася в Клотільди куховарити, тож вони побігли гуртом туди, рвонули двері й крикнули:

— Шановна панно, ваш партнер стоїть надворі. Звичайно, Поні глянула в вікно.

Хлопці зареготали й побігли назад на веранду. А там Професор сказав:

— Чи ви вже придумали, який твір писатимете в школі про літні канікули?

— Авжеж,— озвався Густав.— Щороку всі пишуть те саме: найкращі літні враження, найдивовижніші літні враження і найцікавіші літні враження. Після цього взагалі не хочеться ніяких вражень.

— За такої нудної погоди можна було б, власне, вже сьогодні написати твір,— запропонував Професор.— І тоді це не висіло б над нами.

Еміль був за. Але Густав і Вівторок були проти. Професор спробував узяти на себе роль посередника.

— Можна було б принаймні дещо підготувати,— він узяв із батькового стола книжку і став її гортати.— Треба знайти якийсь матеріал, ну, хоча б підходящу цитату.

— Наш учитель німецької мови ненавидить цитати,— оголосив Густав.— Він вважає, що ми повинні самі придумувати, а не переписувати з книжок. Це, мовляв, так само негідно, як списувати в сусідів.— Густав засміявся.— Щодо мене, то я волію списувати в сусідів.

Еміль спитав Професора, яку книжку той читає.

— Не скажу, самі відгадайте. Ось слухайте! — Він неквапом сів до столу, витер хустинкою чоло і заходився читати: — "Спів у нас — перший щабель розвитку, все інше пов'язане з ним і передається через нього. Найперша насолода, як і найперше навчання, оживають і втілюються в ньому. Ба навіть те, що ми залишаємо по собі в наших звичаях і вірі,— все це передає спів".— Професор подивився на хлопців.— То хто це написав?

— Мабуть, диригент якоїсь капели,— вихопився Густав.

Професор засміявся:

— Аякже!.. Попав пальцем у небо, нещасний! Ці слова належать Гете.

На веранду вийшов Професорів батько.

— Що ви читаєте? — спитав він. Його син показав книжку.

— А, "Літа мандрів Вільгельма Майстера"! Це написав дуже старий і дуже великий поет. Згодом ви зрозумієте цю книжку краще.

— Вона й тепер не така вже й важка для нас,— заперечив Професор і став читати далі, кинувши хлопцям: — Ну ж бо, слухайте. "Нормальні, здорові діти з'являються на світ уже збагачені природою. Вона дає кожному все, що йому необхідно в житті. Розвивати ці дарунки природи — наш обов'язок, та здебільшого вони краще розвиваються самі по собі". — Професор відклав книжку і глянув на друзів.— Ось маєте.

— Що саме? — здивувався Густав.— Усі ми нормальні, здорові діти. Ну й що?

— Гете хоче сказати, що при народженні ми дістаємо від природи все необхідне для життя. І все, що в нас закладено природою, може розвиватися само по собі. Ніхто не повинен нас опікати. Усякими прописами, перевірками й заборонами.— Професор глянув на батька.— Ти знаєш, що я не тебе маю на увазі, але багато батьків і вчителів зовсім неправильно поводяться з дітьми.

— До біса важко виховувати дітей,— сказав радник юстиції,— якщо приділяти їм уваги не забагато й не замало. І з різними дітьми — по-різному. В одного природні здібності розвиваються легко, з іншого їх треба витягати обценьками, а то вони не з'являться на світ.— Він сів.— Ви зрозумієте все це згодом, коли самі станете батьками.

— Я й тепер уже це розумію,— сказав Еміль.

— Ой, часом від того сивіє голова,— зітхнув радник юстиції і глянув на сина.— Але ти знаєш, що я не тебе маю на увазі, синку.

— А розвиватися самому мені до вподоби,— оголосив Густав.— Без примусу, контролю й покарань я став би таким самим автогонщиком. Ні, кращим, набагато кращим, бо мав би більше часу на тренування.

— Шановне товариство! — сказав, усміхаючись, радник юстиції.— То, може, ви хочете кілька днів розвиватися самостійно, щоб ніхто вам не

заважав? Це можна влаштувати. Я нещодавно проходив повз бюро подорожей і прочитав, що післязавтра починається кількаденна екскурсія до Копенгагена. А я вже давно не був у Копенгагені та й в інших датських містах. Мені дуже хочеться в • Данію, і я пропоную своїй дружині, Емілевій бабусі, нашій Клотільді й Поні Капелюшку вирушити післязавтра поромом з Варнемюнде на північ.

— А ми? — спитав Професор.

— А ви, хлопці, зостанетесь у Корлсбютелі. Обідати можете в їдальні. Гроші я вам залишу, якщо ви не побачите в цьому зазіхання на вашу самостійність.

— Ми не дріб'язкові,— сказав Густав.— Гроші ми візьмемо.

— Але про все інше ви повинні подбати самі. Тож ви матимете виняткову можливість розвиватися так, як вам до вподоби. Ви самі відповідатимете за себе й тоді побачите, чи це втіха, чи клопіт. Домовились?

Хлопці були в захваті.

Професор підійшов до радника юстиції і гордо спитав:

— Чи є на світі кращий батько, ніж мій?

— Немає! — одностайно вигукнули хлопці. Малий Вівторок підняв руку, наче в класі:

— Пане раднику, а чи не могли б ви взяти з собою і моїх батьків?

Після обіду дощ не припинився. Коли подали каву, прийшов капітан Шмаух. Клотільді довелося зробити йому міцний грог. Він сів у крісло, натоптав собі люльку, запалив її і сказав:

— Тут затишно! Відтоді, як я посидів учора ввечері з вами, мені стало якось зовсім самотньо в моїй холостяцькій домівці.

— Треба було замолоду одружитися,— зауважила бабуся.

— Е ні,— заперечив капітан.— Чоловік завжди в морі, а жінка — вдома сама, хіба це добре? Сьогодні ввечері я знов іду на кілька днів до південної Швеції. По дерево. І так триває вже десятки років. Завжди сам! Якби хоч Ганс зостався зі мною в Корлсбютелі! Але ж він, коли скінчить кельнерську науку, поїде до Англії та Франції. Кельнерові треба попрацювати за кордоном, він не може заради якогось старого дядька зоставатися в глушині. Ну, а ти з кожним роком старієш і старієш, аж поки одного чудового дня перестанеш старіти.

Він не на жарт розчулився. І через те одержав іще один грог.

А потім капітанові треба було йти на корабель. Він нап'яв свій брезентовий плащ і пішов у дощ. У напрямку Швеції.

Після вечері хлопці знов зосталися самі на веранді. Вівторок теж був тут — батьки дозволили йому лишитися до дев'ятої години. Дощ тарабанив по даху. Хлопці нудилися.

Раптом знадвору до шибки притулилося чиєсь обличчя і хтось тихенько постукав у вікно.

Всі четверо посхоплювалися на ноги. Професор підбіг до дверей і розчинив їх.

— Хто там?

Якась постать, загорнена у темний плащ, швидко ступила на веранду. То був не хто інший, як Ганс Шмаух, кельнерів учень.

— Пробачте, що я заважаю, але мені треба порадитись,— сказав Ганс, знімаючи мокрого плаща.— Уявіть собі таке: десь о восьмій годині містер Байрон звелів мені принести йому склянку чаю. До нього в номер. Ну, я поніс йому той чай, а коли виходив, він сказав, що хоче в мене щось спитати, аби тільки ніхто в світі про це не дізнався. Я кивнув. А що я мав робити, правда? Тоді він сказав: "Ти чудовий гімнаст. Я бачив тебе на пляжі. В тебе талант. Якщо я тебе навчатиму, то згодом ти станеш видатним цирковим артистом. А головне, ти такий маленький і легкий! Дозволь, я тебе підніму!" Він підняв мене однією рукою і так крутонув у повітрі, що мені в очах потемніло. Потім він поставив мене на підлогу. "Чай охолоне, містере Байрон",— нагадав я і хотів вийти з кімнати. Але він став на дверях і спитав, чи хочу я бути цирковим артистом і виступати з ним. "Але ж у вас є ваші близнюки,— сказав я.— Навіщо вам третій?" — "Не треба мені третього, мені потрібен другий". І знаєте, що він іще сказав?

Хлопці схвильовано слухали.

— Те, що він сказав, звучало смішно. І водночас жахливо. Він сказав: "Джеккі стає занадто важкий".

— Занадто важкий? — спитав Вівторок.

— Еге. Джеккі росте. І що більший він стає, то більше важить. А через те, що він дедалі важчає, його батько вже не годен робити з ним деякі вправи. Це тепер надто небезпечно. Якщо Джеккі й далі так ростиме, містер Байрон взагалі не зможе з ним більше працювати.

Хлопці стояли й мовчали.

— Ось чому містер Байрон пропонує мені їхати з ним і з Маккі. Він хоче виїхати з нами вночі, потай. І щоб Джеккі про це не дізнався. Містер Байрон сказав: таку заміну, як я, він не швидко зміг би знайти.

Еміль схопився за голову.

— Подумати тільки! — вигукнув він.— Невже-таки чоловік кине свого сина десь на узбережжі тільки тому, що той швидко росте! Здуріти можна! А що ж тоді буде з Джеккі?

Професор схвильовано ходив з кутка в куток.

— Гарненька історія! Ми нізащо цього не допустимо. Кинути одного з близнюків! І взяти третього! Про це й мови не може бути.

— Яке щастя, що наші дорослі їдуть до Данії! — сказав Густав.— Хоч не заважатимуть.

Еміль грюкнув кулаком об стіл.

— Хай той здоровань начувається! Це знову справа саме для нас.— Він обернувся до Ганса.— Як ти гадаєш, коли він звідси драпатиме?

— Містер Байрон каже, що це залежить від мене. Я для нього — знахідка, яка вдруге не трапиться.

— Ми зачекаємо, поки дорослі поїдуть,— сказав Професор.— А тоді зберемося на військову раду. Доти, Гансе,— слухай уважно! — доти ти будеш тому Байронові баки забивати. Зрозуміло?

Кельнерів учень кивнув головою.

— Цього разу,— озвався Вівторок,— я вже не сидітиму біля телефону. Затямте собі!

— Та цього разу ми взагалі обійдемося без телефону,— запевнив Густав.— Ми будемо діяти.

Ганс Шмаух одягнув мокрого плаща.

— То ви про себе дасте знати,— сказав він і пішов до виходу.— Пароль "Еміль"!

І він зник у темряві.

— Пароль "Еміль"! — гукнули хлопці йому навздогін. Знадвору озвався тільки сердитий вітер.

Раптом прочинилися інші двері, і з них вистромилася голова Клотільди Зеленбіндер.

— Що сталося?

— Ет, Клотільдо,— відказав Професор.— Ну що могло статися?

Розділ дев'ятий

ДЕТЕКТИВИ ЗАЛИШАЮТЬСЯ САМІ

За два дні дорослі й Поні поїхали вранці до Варнемюн-де, щоб звідти вирушити на пароплаві в Данію. Жінки, а надто вкрай схвильована Клотільда, мерщій хотіли дати хлопцям ще тисячу різних господарчих порад. Але радник юстиції примусив їх зайти в купе, відлічив Професорові двадцять марок і сказав:

— Обідайте в їдальні. Інші харчі купуйте в крамниці пана Варкентіна. Крім того, маєте ще чималий запас у Клотільдиній коморі. Старанно замикайте дім на ніч! І не робіть дурниць! А як не дасте собі ради, зателеграфуйте до Копенгагена. Ми зупинимось у готелі "Англетер".

— У телеграмі потреби не буде,— запевнив Професор.

— Тим краще,— мовив батько.— Бажаю вам весело самовдосконалюватись.

І він зайшов до вагона. Жінки дивилися з вікна купе й махали хлопцям.

За кілька хвилин Еміль, Густав і Професор зосталися самі. Тепер ніщо не перешкоджало їм самовдосконалюватись.

Вони пішли додому. Погода погіршала, вітер шарпав їх холодними руками. Про те, щоб купатися, годі було й думати.

Вдома Професор узяв із письмового стола папір, олівець і поправив окуляри.

— Насамперед нам слід скласти план дії,— пояснив він.— Кожного дня один із нас чергуватиме. Сьогодні — я, завтра — Еміль, післязавтра — Густав. Черговий повинен будити інших, купувати все в крамниці, варити каву, готувати вечерю, берегти ключ від дому і взагалі робити все, що треба.

— А зуби кожен сам собі чистить? — глузливо спитав Густав і захихотів. Але зразу ж споважнів і сказав, що не вміє варити кави.

— Навчишся,— запевнив Еміль.

Потім вони пішли до комори і зробили там ґрунтовний облік. Хлопці ретельно записали, скільки є в коморі яєць, консервів, ковбаси, картоплі, огірків, яблук, хліба, сала, масла тощо.

— Дорослі напевне дивом дивуватимуться, як легко ми досягли самостійності,— сказав Професор.

Він, як черговий, узяв торбу, щоб піти до крамниці пана Варкентіна. Еміль і Густав пішли разом із ним.

У крамниці вони довго роздивлялися навкруги, а господар пропонував їм усе, що мав.

Професор розгублено глянув на своїх друзів. А тоді сказав панові Варкентінові:

— Даруйте, що ми вас потурбували. Але, як я бачу, все це вже є в нашій коморі.

І вони подалися додому з порожньою торбою. Вдома Професор пояснив:

— До всього треба доходити власним досвідом.

— Еге,— сказав Густав. Він узяв собі яблуко й почав гризти.

Професор дістав список харчів у коморі і викреслив звідти одне яблуко.

— Бездоганний порядок — це Non plus ultra8,— пояснив він.

Найперша вимога (лат.)

А Густав з повним ротом промимрив:

— То все пусте.

Коли вони зібралися вдень іти до їдальні, Еміль сказав:

— Ми могли б заощадити ці гроші. Знаєте що? Я сам приготую обід.

— А що ти приготуєш? — спитав Густав.

— Я засмажу яєчню,— пояснив Еміль і закасав рукава.— Яйця в нас є. Масло і ковбаса теж. Я зроблю яєчню з ковбасою. Якщо ми їстимемо її з хлібом, то добре наїмося. А потім відкриємо консерви з полуничним компотом.

Він одяг Клотільдин фартух, виклав на стіл масло, яйця, ковбасу, ніж і сіль, поставив сковороду на вогонь, поклав масло, а як воно зашипіло, додав туди кружальця ковбаси, розбив об край сковороди два яйця і вправно вилив їх на ковбасу, а тоді все те посолив.

Друзі стежили за його рухами з увагою і тихим захватом.

— Жовтки цілісінькі! — гордо виголосив Еміль.— А це найважче зробити.

Раптом у відчинене вікно зазирнув малий Вівторок. Він підтягся на руках, виліз на підвіконня і зручно на ньому вмостився. Втупивши очі в Еміля, він з повагою мовив:

— Наче справжній кухар!

— В мене є вже практика,— пояснив Еміль.— У нас же немає куховарки. І коли мамі доводиться працювати в обідню пору, я сам готую щось попоїсти.

Потім Вівторок розповів, що батьки дозволили йому в наступні дні залишатися в Професора на ніч. Хлопцям це надзвичайно сподобалося.

— Але до Копенгагена мої старі відмовилися їхати. Чогось їм не хочеться!

— От упертюхи! — обурився Густав.

— Авжеж! Через них я й не можу вдосконалюватися,— стенув плечима Вівторок.

Еміль прикрутив газ.

— Ми не можемо їсти всі водночас. Першу порцію із сковороди одержує Густав, бо він — ненажера.

Хлопці засміялися. Не сміявся тільки Густав. Він сказав:

— А ви шипучки!

(Таку лайку він вигадав сам.)

Професор дістав із буфета тарілку, виделку й ніж. Еміль переклав яєчню на тарілку і відкраяв дві скибки хліба. Густав сів до кухонного столу, покришив хліб на яйця й заходився їсти.

Професор приніс посудний рушник, вони пов'язали його замість серветки Густавові на шию, і той став схожий на пацієнта в зубного лікаря.

Тим часом Еміль смажив другу порцію яєчні з ковбасою.

Професор сів на табуретку і сказав:

— А тепер про найголовніше. Поки ми з Емілем їстимемо та митимемо посуд, Густав і Вівторок підуть до готелю і порозмовляють із Гансом Шмаухом. Нам треба знати, чи містер Байрон не передумав з ним їхати. Якщо не передумав, то Ганс повинен про все домовитися з містером Байроном. Коли саме вони тікатимуть і як саме — поїздом чи пароплавом.

— Я можу позичити їм свій мотоциклет,— сказав глузливо Густав.— Але навіщо взагалі дозволяти негідникові тікати? Цього я ніяк не збагну! Ми ж можемо піти до нього і сказати: "Слухайте-но, голубе, нас не обдуриш! Зоставайтеся краще тут, а то вам доведеться мати діло з нами". Це ж куди простіше, правда?

— Ні,— заперечив Еміль.— Не простіше. Якщо ми підемо до нього, то він перебуде тут іще кілька днів і однаково втече! Навіть без Ганса. А Джеккі покине напризволяще.

— Авжеж,— погодився Професор.— Тож робіть так, як я казав.

— І перекажіть Гансові Шмауху,— додав Еміль,— щоб він відтяг час їхньої втечі на вечір, якомога пізніше.

— Навіщо? — зацікавився Вівторок.

— Бо вночі Джеккі спатиме й не помітить, що його батько втік. А коли він уранці прокинеться, батько з Маккі вже повернуться. Тож він і не знатиме кривди.

Густав підвівся.

— Такої смачної яєчні я ще зроду не їв. Тільки залиште мені тарілку полуниць, гей ви, офіціанти!

Він зіпхнув малого Вівторка з підвіконня в сад і сам стрибнув за ним.

Чути було, як вони бігли по доріжці, посиланій жорствою. Потім грюкнула садова хвіртка.

Еміль і Професор попоїли і залишили Густаву тарілку полуниць. Тоді Еміль помив посуд, а Професор витер його і поставив у буфет.

Найбільшого клопоту завдала їм сковорода, але зрештою вона так заблищала, що в неї можна було дивитися, наче в дзеркало.

Хлопці помили руки. Еміль повісив рушник на цвяшок і сказав:

— З батьками взагалі щось не так виходить. Одного хлопця рідний батько хоче покинути, іншому нав'язують нового батька, а він, власне, ніякого не хоче.

— Якому це іншому хлопцеві? — спитав Професор. А що Еміль не відповідав, то він глянув на нього і нараз збагнув: — Он воно що!

— Я ще ні з ким про це не говорив,— тихо мовив Еміль.— Навіть із мамою. З нею нізащо в світі.

— Я нікому не скажу,— пообіцяв Професор.

Еміль перевісив сковороду з одного цвяха на інший, дужче закрутив водогінний кран, зачинив вікно.

— Мені треба з кимось поговорити. Це так важко, розумієш? Свого батька я ледве пам'ятаю. Відтоді ми з мамою живемо самі. І мені навіть на думку не спадало, що може бути якось інакше. Я завжди гадав: коли я вже зароблятиму гроші, ми заживемо краще. Під час відпустки ми вирушатимемо в далекі подорожі. Або в недалекі. Наймемо більше помешкання. Там будуть гарні меблі й багато цікавих книжок. Двічі на тиждень приходитиме хатня робітниця. А всю білизну будемо віддавати до пральні. Отаке я навигадував, а замість того раптом приходить чужий дядько й хоче одружитися з моєю мамою. І хто тепер найме помешкання? Він! І хто подорожуватиме з моєю мамою? Він! І хто платитиме хатній робітниці? Він! Він заробляє гроші. А чи зароблятиму я — тепер байдуже. Я навіть зможу після школи вчитися далі, сказав він. Завжди він та він! І тепер я вже не можу все розказувати мамі. Мені здається, що це її вже не цікавить. Увечері не можу швидко заснути. А коли вона заходить до спальні, я починаю глибоко дихати, ніби вже сплю, а самому хочеться вголос ревти, наче я першокласник.

Еміль важко зітхнув. Але перемігся і повів далі:

— Ну, якось-то воно буде. Коли мама його любить, то, звичайно, хай одружуються. А те, що життя мені потьмарилося, мабуть, не так уже й важливо.

— Еге,— озвався Професор.— Але чи справді вона його любить?

— Безперечно. А чого б то вона виходила, заміж? Авжеж, любить. Та він непоганий дядько. Ми з ним добре порозумілися.— Еміль глянув на свого приятеля.— То що ти про все це думаєш?

— Мені здається, ти егоїст. Хіба ж ні? Твоя мати не тільки мати. Вона ще й людина. Відтоді, як твій батько помер, вона всю себе присвятила

тобі. Бо ти був малий. Але тепер ти вже виріс. І от через стільки часу вона знову трохи згадала про себе. Вона має на це повне право.

— Я повторюю це собі сто разів на день. Та, знаєш, мені все одно сумно. Шкода!

— У житті люди багато за чим шкодують. Цього ми з тобою не змінимо. Але все одно краще, щоб шкодував ти, а не твоя мама.

— Атож,— погодився Еміль.— Тільки весь час здається, що в мені змагаються дві людини. Одна все розуміє і киває головою. А друга заплющує очі й тихенько плаче. Ти розумієш?

— Я читав про таке. Але зі мною такого не буває. Коли я щось зрозумів, то воно вже не завдає мені горя.

— Тоді тобі можна позаздрити,— замислено мовив Еміль.— Я дуже зрадів, коли ти запросив мене сюди. Бо надто важко прикидатися. Може, мама щось і помітила. Тільки уяви собі! Вона відразу сказала, що не вийде заміж. Тобто попередила його: "Я вийду заміж, тільки як мій син не матиме нічого проти"! І йому довелося спершу питати моєї згоди.

— Яка висока порядність з її боку! — захоплено озвався Професор.

— Ще б пак! Моя мама!

Потім вони вдягли плащі й пішли назустріч своїм приятелям. Хлопці зустрілись у вільховому гайку.

— Завтра — вирішальний день,— оголосив Густав.— У Ганса завтра вихідний. І шановний акробат надумав увечері дременути із своїм меншим близнюком і Гансом Шмаухом. Ганс чекає нашої поради, що йому робити. Містер Байрон, ця клята шипучка, збирається тікати на останньому в цей день пароплаві, коли Джеккі вже спатиме. Із

Варнемюнде містер Байрон поїде поїздом у Польщу, до своїх родичів. Там він тренуватиме нового близнюка, поки знову дістане ангажемент.

— Послухайте, що я надумав,— сказав Вівторок.— Ми чатуватимемо на містера Байрона біля причалу і, тільки-но він з'явиться, відпровадимо його назад, у ліжко.

Професор похитав головою.

— Твій план надто простий. Він може зірватися. Ми повинні перехопити того типа вже в дорозі, аби він не зміг викрутитись. Треба, щоб він бодай трохи від'їхав од Корлсбютеля, а то він нас засміє. Хай він злякається, що ми можемо повідомити про нього в поліцію.

Вони сіли на лаву поміркувати. За півгодини план був досконально розроблений.

Він полягав ось у чому: Ганс Шмаух має запевнити містера Байрона, що нібито ніяк не може сісти з ним і Маккі на пароплав у Корлсбютелі. Він, Ганс Шмаух, сяде на пароплав тільки на наступній зупинці, тобто в Гайдекрузі.

— А як Ганс потрапить до Гайдекруга? — здивувався Густав.

— Ще й питаєш! — вигукнув Еміль.— Звісно, на твоєму мотоциклеті.

— Та-ак! — протяг Густав.

— А детективи, навпаки,— пояснив Професор,— сядуть на пароплав не в Гайдекрузі, як Ганс Шмаух, і не в Корлсбютелі, як містер Байрон із Маккі, а ще раніше в Граалі. Ми спустимося в каюту і звідти будемо дивитися, чи сяде в Корлсбютелі на пароплав старий Байрон. У Гайдекрузі сяде Ганс Шмаух. А перед самим Варне-мюнде ми підніземося на палубу і скажемо: "Вельмишановний пане Пахульке, де

ваш син Пауль? І чому замість нього з вами їде кельнерів учень? Коли ви не хочете, щоб ми у Варнемюнде здали вас до поліції, бо ви кинули напризволяще свого сина і вкрали чужого хлопця,— то будьте ласкаві негайно повернутися з нами до Корлсбю-теля. Або поїздом, або на таксі, як хочете. Для нас важливо, щоб Джеккі ні про що не дізнався". То як ви гадаєте — старий відмагатиметься?

— Ні, він повернеться до Корлсбютеля! — у захваті вигукнув Вівторок.— Вибору в нього не буде.

— Чудовий план,— погодився Густав.— Але як детективи потраплять до Грааля?

Приятелі докірливо подивилися на нього.

— А! — догадався Густав.— Зі мною на моєму мотоциклеті.

— Звісно,— сказав Еміль.— Тобі доведеться ганяти туди й назад стільки разів, скільки треба, щоб перевезти всіх детективів до Грааля. А вже потім ти поїдеш сам з Грааля до Варнемюнде і повідомиш про все поліцію в гавані. На випадок, якщо містер Байрон здумає щось утнути. Коли наш пароплав причалить, ти вже чекатимеш нас і нашого в'язня. Чи ти все зрозумів?

— Я зрозумів, але мій мотоциклет ніяк не хоче зрозуміти,— відказав Густав.

Розділ десятий ПРИГОДИ НА ВОДІ Й НА ЗЕМЛІ

Наступного дня, у вівторок, чергував Еміль. Рано-вранці він відчинив двері, щоб узяти молоко й булочки, які їм лишав надворі крамар. Раптом хлопець з подиву аж прикипів до місця: на траві сидів Ганс Шмаух, кельнерів учень. Усміхаючись, він побажав Емілеві доброго ранку і пояснив:

— Сьогодні в мене вихідний день. Треба з цього скористатися.

— А чого ти не подзвонив у двері?

— Навіщо? Хто служив у готелі, той знає, як не подобається людям, коли їх уранці підіймають із ліжка дзвоником. А посидіти на траві було дуже приємно. Барометр іде вгору.

Вони пішли до кухні і взялися варити каву. Еміль тим часом розповів Гансові план, який напередодні ввечері склали детективи.

— Ще раз повторюю основне,— сказав по тому Еміль.— Ми, детективи, сядемо на пароплав у Гра-алі, містер Байрон із Маккі — тут, у Корлсбютелі, ти — в Гайдекрузі. А Густав чекатиме із мотоциклетом у Вар-немюнде на пристані. Якщо Байрон відмагатиметься, Густав покличе поліцію. А ми всі міцно триматимемо артиста.

Ганс Шмаух знайшов, що план чудовий. Вони накрили стіл для сніданку і збудили хлопців. Малого Вівторка всі звали тепер "шановною панною", бо він спав на Поніному ліжку. Детективи посідали за стіл, а Ганс із серветкою під рукою їх зразково обслуговував.

— Наче справжній кельнер! — захоплено мовив Густав.— Будь ласка, ще одну склянку молока.

— Хвилиночку, любий пане! — вигукнув Ганс Шмаух. Він побіг на кухню, приніс склянку молока на таці,

артистично балансуючи нею, поставив склянку перед Густавом і спитав:

— Чи ви надовго сюди, добродію? Погоду обіцяють хорошу. А наш готель першокласний. Тут ви почуватимете себе добре.

— На жаль,— відказав Густав,— мені доведеться відразу ж повернутися до Берліна. Вчора я замкнув свою жінку й дітей в одежній шафі і ненароком захопив із собою ключа.

— Шкода,— мовив Ганс Шмаух.— А то ви могли б у п'ятницю подивитися в нашому кінотеатрі новий фільм "Еміль і детективи".

— Що? — в один голос вигукнули хлопці й зірвалися з місць.

Ганс дістав із кишені газету і прикріпив її до картини на стіні. У відділі оголошень впадала в око найбільша об'ява, а зміст її був такий:

ЕМІЛЬ І ДЕТЕКТИВИ

ф в якому беруть участь двісті дітей

І в основі якого — справжня пригода

л про надзвичайні події з буденного життя

ь знімався в Берліні

м для дітей від 8 до 80 років

Дивіться з п'ятниці у кінотеатрі "Маяк"

Це оголошення хлопці читали знову і знову. Густав гордо походжав по кімнаті й вигукував:

— Заходьте, шановні глядачі! Ви побачите найкращих хлопців сучасності. Просимо заходити. У першій половині фільму ви помрете від сміху, а в другій від сміху знов оживете!

— Я так хвилююсь, наче сам маю виступати,— сказав Професор.— Хоча це тільки фільм. І ми не брали в ньому ніякої участі.

— Але жодна людина не знатиме, що ми сидимо серед глядачів,— заспокоював його Еміль.— Чи ти, Гансе, щось уже бовкнув?

— Ані мур-мур! Вас тут ніхто не знає,— запевнив їх Ганс.

— Твоє щастя! — озвався Густав.— Навіщо це треба, щоб на нас витріщалися, мов на яких дженджиків.

— Авжеж! — гукнув Вівторок.— Ми хлопці, а не кінозірки!

Раптом Ганс Шмаух ляснув себе по лобі.

— Отакий забудько! Адже я прийшов покликати вас покататися на вітрильнику. Тому я й схопився сьогодні вдосвіта. Знаєте що? Попливімо десь далеко-далеко і там улаштуймо за всіма правилами пікнік. А по обіді вернемось.

— Я зостануся вдома,— сказав Еміль,— бо сьогодні я черговий.

— От дивак із тебе! — вигукнув Густав.— Ніхто ж цієї вілли не вкраде. їдьмо з нами, шипучко!

— На вітрильнику багато місця,— запевнив Ганс.— Є й каюта.

Та Еміль затявся на своєму.

— А я теж не можу з вами поїхати,— зітхнув Вівторок.— Я повинен обідати вдома, а то мені перепаде. Як я не прийду обідати, тато й мама нізащо не дозволять мені тут ночувати. І тоді я не зможу взяти участі в

гонитві за містером Байроном. Колись я вже пропустив усе. Це тоді, як мусив сидіти біля телефону. А тепер я буду з вами, і квит!

— Гаразд,— сказав Густав,— тоді ми втрьох попливемо на вітрильнику. Якщо треба буде завести мотор, то я дам йому лад. Але на вітрилах я зовсім не знаюся.

— А я знаюся,— відказав Ганс Шмаух.— Вам треба буде тільки виконувати те, що я казатиму.

Хлопці подалися до кухні, і Професор видав харчі для морської прогулянки. Вони запакували в старий кошик усе — яблука, консерви, ковбасу, хліб, масло, ножі, виделки, тарілки і серветки.

Еміль, як черговий, занотував до зошита все видане.

Густав схопив повнісінький кошик і оголосив:

— Я його понесу. З харчами треба поводитися дбайливо.

— То все пусте! — передражнив його жартома Еміль.

— Про їжу так не можна казати! — обурився Густав.— її треба шанувати.

І вони пішли гуртом до гавані.

— Повертайтеся вчасно! — крикнув Еміль, коли зата-такав мотор.— Сьогодні в нас іще багато діла попереду.

— Гей-гей! — вигукнув Густав і сів за кермо.

— Він знову гризе яблуко,— буркнув Емілеві Вівторок і теж вигукнув: — Гей-гей!

Вітрильник уже виходив із гавані. Ганс Шмаух стояв біля щогли й напинав велике вітрило.

Професор зняв берет і помахав хлопцям. Човен обминув причал і вийшов у відкрите море.

— Вони вже вимкнули мотор,— зауважив Вівторок. Еміль кивнув головою. Прикривши очі від сонця, він

дивився вслід друзям.

Ганс Шмаух напинав тепер менше вітрило. Човен прямував на північний схід.

А в цей час наші туристи вже були в Копенгагені. Вони снідали на терасі ресторану "Фраскаті" і з насолодою

дослухалися до мелодійного передзвону курантів на ратушній вежі.

Поні Капелюшок схилилася над блокнотом, який завбачливо взяла із собою в дорогу. Туди вона записувала все, що привернуло їхню увагу в Копенгагені. Звичайно, записувала дуже коротко: "Плавучий маяк. Тіволі, прекрасне місце для прогулянок. Стара біржа, її чудовий фронтон. Чужоземні військові кораблі, навіть японські. Довга набережна біля гавані. Музей Торвальд-сена".

— Як там нашим. хлопцям ведеться? — подала голос Клотільда.

— Радіють, що позбулися нас,— відказав радник юстиції.

Клотільда не могла в це повірити.

— Можете не сумніватися, моя люба,— запевнив радник юстиції.— Колись і я був таким шибеником.

Поні недовірливо зиркнула на нього.

— Так, так, Поні,— засміявся радник юстиції.— Відтоді збігло багато років. Та часом мені здається, що все це відбувалося вчора.

Потім він покликав кельнера, розрахувався і запропонував рушати. Невдовзі всі вже сиділи в екскурсійному автобусі й разом із англійцями, датчанами та французами їхали по острову Зеландія. Дорога йшла на північ, весь час повз охайні будиночки й садки. І скрізь цвіли червоні в'юнкі троянди. Особливо зачарувало всіх містечко Клампенборг. Поні мерщій записала цю назву до свого блокнота.

Часом праворуч виднілося море. Однак це було не море, а морська протока, що зветься Зунд. По ній плавали кораблі, і на кожному грав оркестр.

Зненацька Поні помітила по той бік протоки землю. Відчуваючи себе Колумбом, вона схвильовано смикнула за рукав радника юстиції і спитала:

— А що там?

— Там Швеція.

— А-а!..

Поні схопила свій блокнот і записала: "Бачили шведський берег. Радник юстиції Г.— страшенно мила людина".

Вітрильник "Кунігунда-ІУ" вже кілька годин плив морем. І досі віяв легкий бриз. Ганс показав Професорові й Густаву, як поводитися з вітрилами. Потім вони сіли з навітряного боку і тішилися плаванням по Балтійському морю. Те, що призначалося для пікніка, вже опинилося в їхніх шлунках, і все було чудово. Сонце ласкаво сяяло. Вітер пестив засмаглі обличчя, наче хотів із юними мандрівниками заприятелювати.

Густав заліз у маленьку каюту, вклався на ліжко і швидко заснув. Уві сні він мчав по воді на своєму мотоциклеті.

Ганс кермував, а Професор сидів поруч нього й дивився у воду. Часом він бачив, як пропливала риба або медуза, що мінилася різними барвами.

Раптом Ганс Шмаух крикнув:

— Що воно таке? — і показав рукою вперед.

Перед ними лежав острів. Хлопці спрямували вітрильник до нього.

— Треба обдивитися його зблизька,— запропонував Ганс.

— Здається, там тільки купа піску і трохи травички,— озвався Професор.

Вони підпливли ще ближче.

— Пальма! — вигукнув Ганс Шмаух.— У Балтійському морі — пальма! Просто неймовірно!

— У неї такий вигляд, наче вона хворіє на грип,— визначив Професор.

— Це фінікова пальма!

Враз вітрильник штовхнуло, та так, що Професор і Ганс Шмаух попадали із своїх місць.

Густав схопився на ноги й боляче вдарився головою об стелю. Лаючись, він виліз із каюти і спитав:

— То що, ми вже тонемо?

— Ні,— відказав Ганс.— Ми сіли на мілину. Густав обдивився навкруги.

— Ну й шипучки ви! Не могли обминути цієї купи піску? Якби ж то був справжній острів, як Рюген.

Він виліз із човна.

— Сісти посеред Балтійського моря на отакий клапоть мілини — це ж треба зуміти!

— Я тільки хотів роздивитися пальму,— збентежено промимрив Шмаух.

— Тепер можеш роздивлятися донесхочу! — озвався Густав і підійшов до дивовижної рослини.— Рідкісний вид, пане досліднику,— пальма в діжці! Це було б саме для Еміля, нашого ботаніка!

Професор глянув на годинник:

— Припніть язики! Нам треба вертати до Корлсбютеля.

Гуртом вони налягли на вітрильник, силкуючися зіпхнути його в воду. Від натуги обличчя в них поробилися червоно-сині. Але човен не зрушив з місця ані на сантиметр.

Густав скинув черевики та шкарпетки і ступив у воду.

— Берись! — командував він.— Усі ра-зом!

Аж тут він послизнувся на мокрих водоростях, що стелилися під ногами, упав у воду і довгий час не виринав.

Нарешті Густав виринув і став випльовувати солону воду.

— Таке свинство! — сердився він.

Потім хлопець стяг із себе мокрий тренувальний костюм і повісив його на пальму сушитися.

— Бач, і пальма на щось придатна,— посміхнувся Професор.

Вони знов узялися пхати човен і з півгодини працювали, як вантажники, що доправляють сходами нагору рояль.

Але вітрильник — не рояль. Він і не думав рушати з місця.

— От тварюка! — бурмотів малий Шмаух.— Хлопці, ра-зом! Ра-зом!

Дарма! Всі зусилля були марні. Геть стомлені, хлопці посідали на пісок, щоб трохи віддихатись.

— Стає весело! — сказав Густав.— Що будемо робити, коли не пощастить зіпхнути наш пароплав у воду?

Шмаух ліг горілиць і заплющив очі.

— Згорнемо вітрила і станемо остров'янами,— сказав він.— Добре, що ми взяли із собою консерви.

Густав підвівся поглянути, чи сохне костюм, і мовив:

— Ось тепер ніщо не заважає нашому самовдосконаленню. Тут немає ні телефону, ні поштової скриньки. Справжні робінзони!

Професор ударив кулаком по піску.

— Ми повинні вернутися! — заволав він.— Повинні! Бо містер Байрон утече!

Густав оглядівся. Навкруг — тільки вода і хмари. Він сердито засміявся:

— Ходімо пішки, Професоре?

Розділ одинадцятий ПЕРЕВІРКА ПАСПОРТІВ

Уже бралося на вечір, поволі сутеніло. Сонце сідало за хмару, заливаючи небо й море рожевими барвами.

Еміль і малий Вівторок понад годину стояли у Корлсбютелі на причалі й терпеливо чекали своїх приятелів. Вівторок тримав у руках бутерброди, що їх наготував Еміль. Малий нетямився з радощів, уявляючи, які цікаві пригоди ждуть їх попереду.

У гавань один за одним поверталися вітрильники, більші й менші, але той, якого виглядали, ніяк не повертався.

— Це вони! — вигукнув Вівторок, показуючи на вітрильника, що йшов до причалу.

Але то знову були не вони.

— Ти щось розумієш? — спитав у Вівторка Еміль.— Але будемо сподіватися, що нічого лихого з хлопцями не сталося.

— Та що могло статися? Не було ж ніякого шторму і взагалі нічого. Мабуть, вони надто далеко^ запливли в море. І зворотна путь виявилася довшою/ ніж вони гадали. <

Еміль крикнув людям на вітрильнику, який щойно причалив:

— Ви часом не бачили "Кунігунди"?

— Ні, ми ніяких дівчат там не бачили,— озвався чоловік із корми, а інші голосно засміялися.

— От дурноверхий! — буркнув Вівторок.

— Зачекаймо ще півгодини,— сказав Еміль.— Як і тоді їх не буде, то нам доведеться йти до Грааля пішки, а не їхати із Густавом на мотоциклеті.

І вони зачекали.

А потім Еміль дістав із кишені аркуш паперу й написав:

"Ми пішли до Грааля без вас. Поспішайте, щоб бути вчасно в Гайдекрузі та Варнемюнде!"

— Хвилинку, малий,— крикнув Еміль і побіг до води. Він прикріпив папірець на стовпі, до якого завжди

прив'язували "Кунігунду-ІУ", щоб хлопці відразу його помітили. Прикріпив шпилькою, бо після зустрічі з паном Грундайсом Еміль тепер завжди мав при собі шпильку. А тоді побіг нагору до малого Вівторка.

— І досі ще немає? — спитав Еміль.

— Немає.

— От волоцюги! Нічого не вдієш. Доведеться нам узяти ноги в руки та й чалапати пішки.

І хлопці подалися до Грааля. То йшли, то бігли. Вівторок міцно тримав пакет із бутербродами.

У лісі було похмуро й задушно. Навколо слалися болота. Малих подорожніх гризли комарі. Через дорогу стрибали жаби. Десь далеко кувала зозуля.

Приблизно за годину хлопці вийшли на луку, де паслися чорно-білі корови. Одна — а може, то був бик! — побігла, наставивши роги, просто на них. Хлопці дременули щодуху геть. Вони добігли до якоїсь огорожі, перелізли через неї й опинилися на дорозі, що вела до берега. Корова — а може, й бик! — поважно подивилася на них, повернулась і пішла назад до череди.

— Оце худобина! — сказав малий Вівторок.— Насилу втекли. І я мало не загубив бутербродів.

А в цей час на маленькому острові посеред моря Професор глянув на годинник.

— Зараз пароплав відходить до Грааля,— сказав він.— Здуріти можна!

У Ганса Шмауха, що сидів біля пальми, на очі набігли сльози.

— То я в усьому винен. Чи ви мені пробачите?

— Не мели дурниць,— урвав його Густав.— Шановне панство, тільки в стражданні виявляється справжня велич людини. Крім того, Еміль і без нашої допомоги впорається з тим містером Пахульке. Еміль і Вівторок — хлопці метиковані.

— Вони не зможуть без нас почати погоню,— сказав Професор.— Тільки двоє детективів — Еміль і Вівторок, цього замало. Крім того, вони, мабуть, і досі стоять у Корлсбютелі на причалі й чекають нас. Може, саме зараз вони повідомляють поліцію в гавані, що наш вітрильник не повернувся.

Густав був інакшої думки.

— Чого раптом Еміль повідомлятиме поліцію? Що може з нами тут статися? Ми заночуємо в каюті, харчів у нас досить. А завтра повз цей нещасний острівець пройде якийсь рибальський човен або пароплав.

— Ти все бачиш із свого сідала,— заперечив Професор.— Але звідки Еміль може знати, що ми сидимо на цьому острові? Йому ж відтіля не видно.

Густав розгубився.

— Правда! Він, звісно, нічого не знає. Даруйте мені, часом я буваю справжнім бовдуром.

— Еміль, певне, думає, що ми перекинулися,— сумно мовив Ганс.— І що ми з останніх сил чіпляємось за кіль човна. І що от-от потонемо.— Він розчулено витер носа.— А завтра вранці мій дядько повертається із Швеції.

— Ну, то дістанеш, старий, по шиї,— сказав Густав.— Може, нам краще назавжди залишитись на цьому острові? Ловитимемо рибу й сяк-так прогодуємося. Не вірите? А з вітрил зробимо намет, як у кочовиків. Може, на цьому ідіотському архіпелазі знайдемо кремені? Тоді станемо виловлювати всяку деревину, сушити її і на вогнищі смажити рибу. Вранці, на обід і ввечері. Як вам подобається така ідея?

— Вона гідна тебе,— глузливо озвався Професор.— Може, на пальмі виростуть кокосові горіхи. В їхній шкаралупі ми будемо смажити чаїні яйця. А з кокосовим молоком питимемо вранці каву.

— Хіба ж у нас є кава? — здивувався Густав.

— Ні, кави немає, як і в тебе розуму,— глузував Професор.— Гансе, чи надовго вистачить нам питної води?

— Як питимемо потроху, то стане на день.

— То треба пити ще менше, щоб вистачило на два дні,— суворо сказав Професор.— Є надія, що завтра піде дощ. Тоді ми поставимо порожні консервні бляшанки й наберемо дощової води.

— Клас! — вигукнув Густав.— Професоре, ти, як завжди, справжній стратег.

— А харчі я замкну,— сказав Професор.— І сам їх розподілятиму.

Густав затулив собі вуха.

— Будь ласка, не балакайте весь час про харчі. А то мені відразу закортить їсти.

Професор підійшов до берега і став дивитися на море. Густав штовхнув у бік Ганса і тихо спитав:

— Знаєш, як він стоїть?

— Ні.

— Як Наполеон на острові Святої Єлени,— прошепотів Густав і захихотів.

Коли пароплав пристав до Корлсбютеля, Еміль і Вівторок, що сиділи в каюті, прикипіли до ілюмінатора. Вівторок аж притулив носа до скла.

— А що, як Байрок не сяде? — спитав він.

— Тоді ми вибіжимо на палубу й зіскочимо, перш ніж вони встигнуть відчалити,— пояснив Еміль.— Але он він уже йде!

Містер Байрон і менший близнюк, Маккі, піднялися на палубу. В них було чимало всяких валізок. Нарешті вони все розмістили, Байрон підійшов до поручнів, а Маккі сів на лаву. Черговий на причалі звільнив линву й кинув її одному з матросів. Двигун загурчав, і пароплав рушив далі.

Обидва хлопці дивилися в ілюмінатор на берег. Освітлені вікна будинків Корлсбютеля ставали дедалі менші. За бортом плюскотіла вода.

— Тхне нафтою,— прошепотів Вівторок.— Мене нудить.

Еміль відчинив ілюмінатор.

У каюту ввірвалося холодне вечірнє повітря. Бризки солоної води зросили їм обличчя. Вівторок вистромив голову і став глибоко дихати. Потім сів на лаву, всміхнувся Емілеві й сказав:

— Якби тато й мама знали!

Еміль теж подумав про свою маму у Нойштадті і про бабусю в Копенгагені. Але перемігся і поплескав Вівторка по коліну.

— Все буде гаразд, малий. У Гайдекрузі має сісти на пароплав Ганс Шмаух. Тоді ми знатимемо, що всі на своїх місцях. А решта — дрібниці.

Та Еміль помилився. У Гайдекрузі Ганс Шмаух не сів на пароплав!

Це здивувало Еміля й Вівторка. Та ще дужче здивувався містер Байрон. Він сів біля Маккі й почухав собі потилицю.

На березі темнів Ростокський ліс.

Еміль підвівся. Вівторок злякано схопився теж.

— Ти куди? — прошепотів він.

— Настав час діяти. Хлопці чомусь затрималися. Ми повинні самі все зробити. Ходімо!

Вони піднялися нагору й пішли палубою, шукаючи Байрона.

Він сидів разом із хлопцем посеред своїх валізок за трубою, з якої клубочився дим.

Еміль підійшов до них, а Віторок став позаду, й досі тримаючи в руках пакунок із бутербродами, які призначалися для їхніх приятелів.

— Містере Байрон, мені треба з вами поговорити,— сказав Еміль.

Чоловік здивовано глянув на нього:

— Що таке?

— Я прийшов за дорученням моїх друзів. Нам відомо, що ви чекали у Гайдекрузі на Ганса ІІІмауха, кельнеро-вого учня, з яким ви збиралися тікати.

У містера Байрона гнівно заблищали очі.

— А чого хлопець не прийшов? Це ви, шибеники, його підмовили?

— Будь ласка, стежте за своїми словами. Я ж вас не обзиваю, хоч мені дуже кортить.

— То й обзивай! — озвався Вівторок.

— А, тут іще один! — буркнув Байрон.

— Добривечір, пане Пахульке! — сказав малий Вівторок.

Байрон сердито посміхнувся.

— Ми прийшли сюди заради Джеккі,— пояснив Еміль.— Чи вам не соромно кидати бідолашного хлопця напризволяще?

— Він мені більше не потрібен. Вівторок рішуче ступив уперед.

— А чому? Бо він став заважкий для вас? Ми все знаємо, добродію. Та хіба можна через те кидати хлопця?

— Аякже, це важлива причина. Я не зможу далі з ним працювати, і мій репертуар від цього збідніє. Я артист! Розумієте? Я міг би виступати в Лондоні, в Колізеї! Як це я два роки тому не догадався, що те щеня так швидко ростиме! Аж хочеться самому собі ляпасів надавати.

Еміль розлютився:

— То й надавайте! Ми вам не заважатимемо. Тільки я не збагну, як людина може бути така жорстока. А що станеться з Джеккі?

— Чи йому тепер жебракувати? — спитав Вівторок.— Чи втопитися в Балтійському морі? Чи попасти в колонію для неповнолітніх? Ми цього не допустимо.

— Мої приятелі і я,— оголосив Еміль,— одностайно вирішили, що ви повинні повернутися з нами до Корлсбютеля.

— Отакої! — Містер Байрон вирячив очі.— Шмаркачі нещасні, стромляйте свого носа не в чужі справи, а в свої підручники.

— У нас тепер канікули, пане Пахульке,— зауважив Вівторок.

— Ми нізащо в світі не допустимо,— вів далі Еміль,— щоб ви скривдили одного з ваших близнюків тільки тому, що він швидко росте. Я пропоную вам повернутися з нами назад. За кілька хвилин ми причалимо до Варнемюнде. Там нас чекають друзі. Але якщо ви хочете їхати далі, то ми передамо вас поліції.

Згадка про поліцію начебто не дуже сподобалася містерові Байрону.

— То як? — за хвилину знов спитав Еміль.— Чи ви будете виконувати свої батьківські обов'язки? Чи хочете, щоб вас заарештували?

— Батьківські обов'язки? — перепитав Байрон. Видно було, що йому якось одразу полегшало.

— Саме так, пане Пахульке! — обурено вигукнув малий Вівторок.— Ці слова, мабуть, вам незнайомі?

Містер Байрон похмуро всміхнувся:

— То ось чому цей капшук увесь час каже на мене Пахульке. В мене зовсім інше прізвище.

Хлопці остовпіли.

— Яке?

— Андерс.

— Як же це може бути?

— Моє прізвище Андерс,— повторив чоловік.— Андерс 9.

— Ні, ви скажіть, як вас насправді звати,— крикнув Еміль.— Те, що у вас прізвище інше, ми вже знаємо!

Маккі, який досі сидів мовчки, раптом сказав:

— Це в нього таке прізвище — Андерс. Як буває Міл-лер чи Леман. А він от — пан Андерс.

— Справді? — вигукнув Еміль.

— Чи є у вас при собі якесь посвідчення? — спитав Вівторок.

— Є паспорт.

— Дозвольте глянути,— ввічливо сказав малий Вівторок. А що артист і не поворухнувся, то хлопець додав: — Ви можете показати його і в поліції, як вам це більше до вподоби.

Чоловік видобув паспорт із кишені. Вівторок узяв його і став роздивлятися поважно, мов митник, що працює на кордоні.

— Чи збігається опис зовнішності? — спитав Еміль.

— Прізвище в містера Байрона справді Андерс,— сказав Вівторок і почав читати: — "Фах — артист. Постать — висока, кремезна. Обличчя — звичайне. Колір волосся — чорний. Особливі прикмети — татуювання на правій руці".— Він повернув паспорт.— Усе гаразд. Дякую.

Вкрай приголомшений Еміль спитав:

— То ви зовсім не батько Джеккі?

— Ні,— буркнув містер Андерс.— Я йому не батько й не мати. А Джеккі й Маккі зовсім не близнюки. І навіть не брати. І Маккі теж не син мені. Насправді Маккі звати...

9 Інше (нім.).

— Йозеф Кортейоганн,— втрутився Маккі.— Прізвище Байрон і наші імена вигадані для виступів. Мені, звісно, теж шкода Джеккі, повірте! Але ми справді не можемо з ним далі працювати. Не поталанило йому — він надто швидко росте.

По хвилях і хмарах уже пробігали промені Варнемюнд-ського маяка. І привітно світилися готельні вікна.

Еміль і досі був якийсь приголомшений. Та врешті він отямився і сказав:

— І все-таки, мені здається, ви вчинили несправедливо, що покинули бідного хлопця напризволяще. Мої друзі і я вважаємо себе відповідальними за його майбутнє. Тож я змушений вас просити дати для нього грошей. Хоча б на перші тижні.

— Чого б то я мав давати якимось незнайомим хлопцям гроші! — обурився містер Андерс.

Еміль дістав із кишені аркуш паперу.

— Ми дамо вам розписку.

— А якщо я пошлю вас під три чорти? — знущаючись, спитав Андерс.

— Не робіть дурниць,— порадив Еміль.— Якщо ви відмовитесь, ми передамо вас поліції.

— Але ж я не батько Джеккі! До чого тут поліція?

— Це вам пояснять у поліції,— чемно мовив малий Вівторок.— Там знаються на таких речах краще за нас.

— Я пишу вам розписку на сто марок,— сказав Еміль.

— Чи ви здуріли? — обурився Андерс.— Сто марок? Та я вам голови поскручую!

— Не вийде! — запевнив Вівторок.

— Це забагато,— втрутився Маккі.— Для нас це неабиякі гроші.

— А ти не брешеш? — спитав Вівторок.

— Ні, слово честі.

— Гаразд, тоді п'ятдесят марок,— сказав Еміль.

Він написав розписку, підписався і гукнув Вівторка:

— Іди сюди, малий, і підпишись теж.

Коли Вівторок розписався, Еміль простяг папірець Андерсові, але той і не подумав діставати гроші з кишені. Пароплав уже підходив до причалу.

— Ну, як собі хочете,— спокійно сказав Еміль.— Я йду до капітана.

Еміль подався до капітанського містка і вже ступив на сходи, як містер Байрон крикнув:

— Ось візьми!

Він люто вихопив із кишені свій гаман і простяг Емілеві якусь купюру. Еміль узяв її й побачив: п'ятдесят марок.

— Прошу, ось розписка,— сказав він.

— Чхав я на вашу писанину! — загорлав Андерс.— Хай вам дідько.

І, схопивши валізки, він зійшов на берег. Маккі подався за ним, але озирнувся і крикнув:

— Привітайте від мене Джеккі! Еміль сховав розписку до кишені.

Невдовзі по тому вони з Вівторком уже стояли в приміщенні залізничного вокзалу й вивчали розклад руху поїздів.

Еміль знизав плечима.

— Сьогодні, малий, поїзда вже не буде. І пароплава теж. Але ми повинні негайно повернутися до Корсбю-теля. Треба врешті з'ясувати, що сталося з хлопцями. Напевне, вони вже вдома.

— Тож підемо пішки? — спитав малий Вівторок. Еміль кивнув головою.

— Гадаю, за три години ми дійдемо.

— Тоді гайда! — стомлено сказав Вівторок.— Починається марш через нічну пустелю. Мені здається, що я солдат чужоземного легіону.

Саме тоді, як Густав, Професор і Ганс спали у вітрильнику, що міцно сидів на мілині, тоді, як капітан Шмаух у каюті свого корабля, що перетинав Балтику, тішився глінтвейном, і тоді, як Еміль з Вівторком ішли пішки через темний похмурий ліс,— саме тоді наші туристи в Копенгагені сиділи в своєму готелі навпроти оперного театру і всмак вечеряли. Автобусна подорож по Зеландії, відвідання Гамлетової могили і палацу Ельсінор надали їм апетиту. Вони їли, розмовляли і сміялися.

Тільки пані Габерланд, Професорова мати, була ще тихіша, ніж звичайно. Вона навіть не всміхалася, як завжди.

— Що тобі? Болить голова? — спитав її чоловік.

— Не знаю. Чогось тривожно. В мене таке відчуття, що в Корлсбютелі не все гаразд.

Радник юстиції обняв її за плечі.

— Годі, годі, моя люба. Ти завжди щось вигадуєш. А коли ми подорожуємо, тобі неодмінно здається, що кожної миті нашому синові на голову падає цеглина.— Він засміявся.— Хлопці мріють про самостійний розвиток. І їм не треба заважати, бо почнуть опинатися. Ну ж бо, матусю, не журись.

Вона усміхнулась. Але тільки щоб зробити йому приємність.

Приблизно за годину на темному шосе перед Гайде-кругом возій з молочарні догнав двох хлопців, що насилу тягли ноги. Возій спинив конячку.

— Куди це ви йдете?

— До Корлсбютеля,— крикнув більший хлопець.— Чи не могли б ви нас підвезти?

— Сідайте ззаду,— сказав возій.— Тільки не засніть, бо попадаєте з фургона.

Еміль допоміг залізти Вівторкові й сам сів біля нього. Молочний фургон рушив. А за хвилину малий Вівторок уже спав. Еміль міцно тримав його, а сам дивився на темний ліс і нічне небо, всіяне зорями. Він згадав усі події дня. Чи він щось не так зробив? Що станеться тепер із Джеккі? І де можуть бути Густав і Професор?

Уві сні Вівторок обхопив Еміля за шию. Над верховіттям дерев безгучно пролетіла сова. Конячина злякано заіржала, та возій заспокоїв її своїм бурмотінням. Потім він обернувся до хлопців про щось їх спитати. Але побачивши, що менший міцно спить в обіймах старшого, він замовк і знов обернувся до своєї конячки.

Емілеві було самотньо.

Розділ дванадцятий

КАПІТАН ПОВЕРТАЄТЬСЯ

У середу рано-вранці пароплав капітана Шмауха повернувся до Корлсбютеля. Портові робітники, що мали його розвантажувати, вже чекали на причалі, а капітан закінчував формальності з митниками. Потім він зійшов на берег. Було прохолодно, і капітан подався в готель випити гарячої кави.

Тільки-но він замовив сніданок, як до нього швидко підійшов господар готелю і спитав:

— Ви не знаєте часом, де подівся ваш небіж? Капітан зареготав:

— Знову щось накоїв, еге? Пришліть-но мені шалапута сюди, я побажаю йому доброго ранку.

— Але його тут немає! Вчора він мав вихідний день, тож пішов кудись і не повернувся. З учорашнього вечора безслідно зникли також містер Байрон і менший із близнюків. Маємо клопоту по самі вуха!

Капітан підхопився на ноги.

— Кави не треба! — вигукнув він і помчав чимдуж, наскільки дозволяли йому старечі ноги, до гавані, де стояли вітрильники.

Його човна не було! Капітанові аж коліна помліли. Він безпорадно озирнувся. І тоді помітив аркушик паперу, пришпилений на стовпі, до якого припиналася "Куні-гунда".

Капітан нахилився, зірвав папірець і прочитав його. То була записка, що її лишив Еміль напередодні ввечері. Капітан насилу випростався і, важко дихаючи, побіг назад, до міста.

Нарешті він опинився перед віллою "Приморська". Штовхнувши садову хвіртку, капітан зайшов і подзвонив у парадні двері. Вони були замкнені. Тоді він оббіг будинок і зазирнув у вікно веранди.

За столом сидів Еміль Тішбайн. Поклавши голову на руки, він міцно спав.

На канапці біля стіни лежав малий Вівторок і теж спав. Він був щільно вкритий верблюжою ковдрою, вид-нівся тільки його чуб на подушці.

Верандні двері теж були замкнені. Капітан затарабанив пальцями в шибку. Спершу тихенько. Але хлопці не прокидалися. Тоді він став стукати дужче й дужче.

Нарешті Еміль підвів голову, ще зовсім сонний. Та ось погляд його став свідомий, він здивовано перебіг очима по веранді, напевне, щось згадав, провів рукою по розпатланій голові, схопився з місця і відімкнув двері.

— А де Ганс? — вигукнув капітан.

Еміль швидко розповів усе, що знав. А під кінець сказав:

— Із Варнемюнде ми повернулися десь серед ночі. Вівторок взагалі не прокинувся. Я зняв його з воза, якось дотяг сюди, поклав на канапу і вкрив ковдрою. А сам сів на стілець, щоб не спати до ранку і якнайшвидше попередити поліцію в гавані. Ще я хотів якось підготувати Джеккі до того, що сталося, і трохи його втішити цими п'ятдесятьма марками. А якщо вітрильника зразу не знайдуть, я хотів дати телеграму до Копенгагена. До готелю "Англетер".— Еміль знизав плечима.— Але я раптом заснув. Пробачте мені, капітане. Що ви тепер робитимете?

— Я виряджу всі моторки, що стоять на причалі. Ми обшукаємо все море,— сказав старий капітан Шмаух, ідучи до дверей.— Збуди свого приятеля, і приходьте в гавань.

І він побіг.

Еміль підійшов до канапки і збудив Вівторка. Вони мерщій почистили зуби, абияк умилися, тоді розв'язали пакунок із бутербродами, який Вівторок весь уча-рашній день тягав із собою, і вибігли з дому, жуючи на ходу.

На перехресті Еміль спинився.

— Малий, біжи в гавань. Може, ти будеш потрібний капітанові. А я збуджу Джеккі й приведу його з собою.

І Еміль помчав до готелю.

За півгодини двадцять два рибальських катери, п'ять вітрильників і сім моторок вийшли з гавані Корлсбютеля. За молом вони розійшлися віялом навсебіч. Моряки домовилися, що сусідні човни не губитимуть один одного з очей, аби випадком щось не зосталося не обстежене.

Капітан Шмаух стояв за кермом моторки "Аргус". Власник човна, фабрикант, віддав його в капітанове розпорядження. Еміль, Вівторок і

Джеккі сиділи на лавах і пильно вдивлялися в море. Часом човен так нахилявся, що солона вода бризкала їм в обличчя.

— Здається, хлопці, я й досі вас не подякував,— сказав Джеккі.— Це тому, що я злякався. Особливо в першу хвилину. Отже, щиро дякую. І за гроші теж.— Він потис хлопцям руки.— А тепер я хочу трохи розрадити старого дядька. Йому куди гірше, ніж мені.

Він перебрався до капітана і бадьоро йому кивнув.

— Не хвилюйтеся, капітане. Нічого лихого не могло статися. Лихе я завжди відчую. У мене є шосте чуття.

Капітан напружено дивився вперед.

Джеккі озирнувся. Ліворуч удалині вимальовувався на хвилях темний обрис рибальського катера, праворуч ясніла біла яхта.

— Можна спитати, капітане? Тут є мілини? Або якісь острівці? Чи щось таке?

Старий моряк на мить випустив із рук кермо. Човен одразу ж закрутився на хвилях.

— Хлопче! — збуджено крикнув капітан.— Це ідея! Якби ти тільки мав слушність!

Більше він нічого не сказав. Але змінив курс.

Троє робінзонів прокинулись удосвіта. Вони змерзли, як цуцики, тож вилізли з каюти і взялися робити зарядку, аж поки сонце трохи підбилося вгору.

Потім хлопці випили по кілька ковтків води й поснідали консервами. Порожні консервні бляшанки стояли тепер на піску і, роззявивши пащі, чекали дощу. Але дощем і не пахло. Навпаки. Вперше за багато днів небо було безхмарне, блакитне.

— Я й гадки не мав,— сказав Густав,— що погожа днина може так дратувати. Ніколи всього не знаєш.

А Професор сердився:

— Якби у нас не було консервних бляшанок, то дощ періщив би цілий день. Завжди так буває.

— Але в усякому поганому можна віднайти і щось добре,— заперечив Густав.— Уяви собі, що ти вже написав твір про найцікавіші пригоди під час літніх канікул. Страшно й подумати. Хоч у вогонь його кидай.

— Хтозна, чи ми ще будемо колись писати твори,— сумно мовив Професор.

— То не біда, якось я це перетерпів би. Але від думки, що я більше ніколи не побачу свого мотоциклета, мені аж рюмсати хочеться.

І він став щось насвистувати.

Ганс Шмаух скинув свою білу сорочку й почепив на щоглу, наче прапор.

— Може, так нас швидше знайдуть! — пояснив він. Потім вони ще раз спробували зіпхнути "Кунігунду"

на воду. Але яхта й не хитнулася.

— Мабуть, вона, клята, за ніч коріння пустила,— сказав Ганс.— Марна праця.

Вони знов полягали на пісок.

— Послухайте мене,— мовив Ганс.— Я винен у цій біді. Води нам стане до завтрашнього ранку. Якщо нас сьогодні вдень не підберуть, я візьму один із тих надувних жилетів, що лежать у човні, і спробую доплисти до берега. А може, десь натраплю на рибальский човен або на пароплав.

— І не здумай! — вигукнув Густав.— Якщо комусь із нас треба плисти, то, звісно, тільки мені.

— Через мене це сталось, я й повинен щось робити.

— Хіба так можна міркувати? — обурився Густав.— Попливе той, хто найкраще плаває. Зрозуміло?

— Отже, я! — крикнув Густав.

— Я попливу!

— Ні, я!

Вони скочили на ноги, ладні вчепитися один в одного. Тоді Професор кинув обом в обличчя по жмені піску. Хлопці стали відпльовуватися й терти очі.

— Чи ви геть із глузду з'їхали? — спокійно спитав Професор.— Краще лягайте та поспіть кілька годин. Уві сні не хочеться їсти й пити. І харчів нам стане на довше.

Вони слухняно полягали на піску й заплющили очі. А Професор сів у "Кунігунду", прихилився до щогли і став вдивлятися в далину.

Моторний човен "Аргус" впевнено розтинав хвилі. Часом, коли хлопці забували міцно триматися, вони злітали з лавки аж до того борту човна. Вівторок уже набив собі на лобі чималеньку гулю. Всі дивилися туди, куди правив капітан Шмаух, а він стояв за кермом, наче монумент.

— Он там! — нараз вигукнув він і показав у далечінь. Але хлопці нічого не бачили.

— Білий прапор! — у захваті крикнув капітан.— Це вони! — Він кивнув Джеккі: — Як це ти надумався спитати?

— Про що, капітане?

— Чи є тут острів. Капосні діти попали до острова з пальмою і сіли на мілину. Ого, тепер їм від мене перепаде!

Хлопці оточили капітана.

— Я ж знав, що нічого лихого не станеться,— нагадав Джеккі.

— Авжеж,— засміявся капітан.— У тебе ж є шосте чуття.

— Тепер і я бачу щось біле! — крикнув Еміль.— І щоглу!

— Я теж бачу! — закричав Джеккі.

А Вівторок і досі нічого не бачив. Еміль хотів йому показати, аж тут помітив, що хлопець плаче. Сльози дзюрком текли йому по засмаглих щоках.

— Що сталося, малий?

— Я такий радий, страшенно радий,— прошепотів Вівторок.— Тільки не розказуй Густаву й Професорові, що через них я плакав. Бо ще почнуть задаватися, нещасні шипучки.

Він уже сміявся крізь сльози. Еміль пообіцяв мовчати.

— Видно три постаті! — крикнув капітан.— І мою "Ку-нігунду" теж. Ну, голуб'ята, начувайтесь! Хай я до вас дістануся!

Густав і Ганс стрибали на маленькому острівці, наче в якомусь негритянському танку. Вони вимахували руками й галасували. А Професор не зрушив з місця, він креслив пальцями якісь фігурки на піску. Тоді підвівся, позбирав усі порожні консервні бляшанки і став задумано кидати одну по одній у воду.

Ганс виліз на вітрильник, зняв свою сорочку — білий прапор — і хутко натяг на себе. Збурюючи білу піну, човен наближався до острівця. Капітан заглушив мотор і кинув линву. Ганс вправно спіймав її і міцно прив'язав до корми вітрильника. Тепер човни стояли поруч.

— Урра, шипучки! — закричав Густав.

Капітан Шмаух перший стрибнув із "Аргуса" на "Ку-нігунду-ІУ".

Небіж підбіг до нього і сказав:

— Дядьку, в усьому винен я!

Капітан відважив йому добрячого ляща й вигукнув:

— Пусте, аби ви всі були живі-здорові!

Розділ тринадцятий ДАЛЬШІ КРОКИ

Повернення рятівного флоту і потерпілих з "Кунігунди" перетворилося на невеличке загальне свято. На причалі, на набережній і навіть на прилеглих вулицях юрмилися люди й вітально махали руками. Була обідня пора, і, певне, в багатьох кухнях у цей час попригоряли страви.

Капітан звелів хлопцям іти кружною дорогою до готелю. А сам подався з рибалками й моряками, що допомагали йому шукати хлопців, до сільського шинку. Там він замовив для всіх дві бочки пива і по дві чарки горілки на кожного. Подякувавши всім, він попрощався і швидко пішов до готелю.

У готельному ресторані він замовив для себе і хлопців розкішний обід в окремому кабінеті, щоб не заважали сторонні. Хлопці взялися до страв так, що аж за вухами лящало, і водночас розповідали свої пригоди. Ганс Шмаух, хоч і був кельнеровим учнем, теж сидів за столом поміж інших, і його шеф, кельнер Шмідт, старанно його обслуговував.

На десерт подали шоколадний пудинг із ванільною підливою.

— Я пропоную,— сказав капітан,— щоб удома ви поки що тримали язика за зубами щодо робінзонади, до якої тут дехто причетний. Завтра повертаються ваші туристи з Данії. Не прохопіться їм жодним словом про цей прикрий випадок. А якщо вони все одно дізнаються, то звертайте все на мене. Я все залагоджу.

Еміль і Професор схопилися на ноги. Та капітан спинив їх рухом руки.

— Я знаю, що ви хочете сказати. Ви, звісно, хлопці горді й прагнете самі відповідати за свою провину.— Він похитав головою.— Ні, досить

того, що мені від хвилювання аж живіт заболів. Бережіть дорослих. У нас погані нерви.

Еміль і Професор знову сіли на свої місця.

— Ну от,— приязно сказав капітан.— А тепер дядько Шмаух піде торгувати деревом.— Він обернувся й гукнув: — Кельнере, прошу рахунок!

По обіді хлопці побігли вниз, до гавані. Тільки Ганс Шмаух зостався в готелі. Він перебрався в старий одяг і знову став учнем кельнера, наче нічого й не було. А хлопці взяли з вітрильника "Кунігунда-ІУ" кошик із рештками харчів і врочисто віднесли його додому, до комори.

Густав поважно оголосив:

— Сьогодні, нарешті, я черговий!

Він поклав список продуктів на кухоний стіл і заходився підраховувати (хоча на цьому й не дуже розумівся).

Потім вони послали Джеккі Пахульке до готелю, щоб він забрав свої речі, а самі тим часом поставили йому розкладачку в Клотільдиній кімнаті, бо в готелі Джеккі більше не міг залишатися.

Коли все було влаштовано, Професор сказав:

— Власне, тепер треба було б усім добре виспатися.— Він говорив у ніс, бо застудився на острові, хоч там і росла тропічна пальма.— Але спати будемо потім, насамперед треба подумати, що ми можемо зробити для Джеккі. Добре, що в містера Андерса вирвали п'ятдесят марок, але довго на ці гроші не проживеш. Джеккі не має ні батьків, ні братів, ні сестер. Невідомо, чи пощастить йому десь потрапити на сцену. ІГо що ви пропонуєте?

Малий Вівторок підняв руку.

— Ходімо в садок. Нас четверо детективів, а в садку чотири кутки. Сядемо по кутках і напружено думатимемо. А через п'ять хвилин зійдемося до садового столу й кожний скаже, що він у своєму кутку надумав.

Усі пристали на цю думку й побігли в сад, кожен в окремий куток. Там детективи сиділи й думали.

День був на диво гарний. Цвіркуни вигравали на своїх мандолінах. У траві, із стеблини на стеблину, стрибали коники. З вільшаного гаю лунав посвист іволги.

Хвилин за п'ять хлопці зібрались, як було домовлено, біля великого садового столу й поважно посідали круг нього.

— Мені здається,— сказав Еміль, озираючись,— що бракує одного детектива.

— Густава,— уточнив Вівторок.

Усі побігли до того кутка, куди пішов Густав, і побачили, що він розлігся на траві й спить.

Професор взявся його чимдуж трясти, гукаючи:

— Гей, хлопче!

Густав насилу розплющив очі.

— Що сталося?

— Тобі треба було думати,— суворо сказав малий Вівторок.

Густав сів, бурмочучи:

— Як я можу думати, коли ви заважаєте?

— Балакай! — обурився Еміль.— Ти думав! То що ж ти надумав?

— А нічого, шипучки!

Усі зареготали. Хлопці підняли Густава з землі й потягли до столу.

— Засідання оголошую відкритим,— сказав Професор.— Слово має Еміль.

Еміль підвівся.

— Шановне товариство! У п'ятницю, тобто післязавтра, тут, у Корлсбютелі, піде кінофільм "Еміль і детективи". Ми думали не признаватись і подивитися фільм як звичайні глядачі. Але мені здається, ми зможемо допомогти Джеккі, якщо розкриємо нашу таємницю і скажемо власникові кінотеатру, хто ми такі. Правда, це суперечить нашим принципам і нам не до вподоби. Але заради справи, як то кажуть, чортяка навіть мух наївся. Власник кінотеатру може, наприклад, повідомити про нас у газеті. Або до афіш, які вже скрізь висять, приклеїти оголошення про те, що на деяких сеансах будуть присутні ті самі детективи. Тоді, мабуть, на кінофільм прийде більше дітей, ніж звичайно. А що власник кінотеатру завдяки нам більше заробить, то хай він віддасть Джеккі всі гроші за перший сеанс.

Еміль сів на своє місце. Усі з ним погодилися.

— Ніхто не заперечує? — спитав Професор.— Еміль придумав надзвичайно добре. Заради Джеккі нам доведеться сказати, хто ми такі. — Професор трохи помовчав.—

Ми одноголосно приймаємо Емілеву пропозицію, бо іншої ради немає. А тепер я надаю слово собі. Я пропоную, щоб хтось із нас пішов до редакції курортної газети і порозмовляв з редактором. Хай там надрукують статтю, яку ми напишемо. Ми розповімо, як містер Андерс кинув напризволяще Джеккі, і закличемо всіх дітей Корл-сбютеля і сусідніх містечок зібрати для Джеккі гроші. А за кілька днів газета повідомить, скільки діти вже зібрали.

І Професор сів.

— Клас! — вигукнув Густав.— Ніхто не заперечує? Ні. Прийнято одноголосно. Я надаю слово Вівторкові.

— Я хочу запропонувати, щоб Густав і, може, ще хтось із нас сьогодні вдень об'їхали на мотоциклеті всі навколишні містечка й пляжі, розповіли дітям, що сталося, та закликали їх допомогти Джеккі. Мабуть, можна на кожному пляжі повісити плакат, де все те було б написано. Діти читатимуть плакати й переказуватимуть іншим.

— Дуже добре! — закричали всі. А Густав сказав:

— Це просто щастя, що мені нічого не спало на думку. Бо ми не знали б, до чого врешті взятися.

Вони ще трохи побалакали, а тоді подалися на веранду й намалювали кольоровими олівцями вісім плакатів. Для Грааля, для Варнемюнде, для Гайдекруга та інших містечок.

Потім Густав вивів із павільйону свою машину й викотив її на вулицю. Вівторок сів на багажник, міцно тримаючи згорток із вісьмома плакатами. І вони помчали! А Еміль і Професор махали їм услід.

Коли прийшов Джеккі із своїми речами, хлопці доручили йому вартувати будинок і нікуди з нього не йти. А самі мерщій повтікали, навіть не пояснивши, чого так поспішають.

Коли Еміль зайшов до кабінету власника кінотеатру "Маяк" пана Бартельмана, той сказав:

— Не маю часу! Іншим разом!

Хвилин за п'ять він відвів голову від письмового стола й побачив, що хлопець ще й досі не пішов.

— Ти ще тут? У чому річ?

— Я — Еміль Тішбайн.

Пан Бартельман відкинувся на спинку крісла.

— Хто?

— Я — Еміль Тішбайн. Про мої пригоди зроблено той кінофільм, що ви починаєте післязавтра показувати.

— Дуже приємно,— сказав власник кінотеатру.— Справді, дуже приємно! Отже?

Еміль розповів йому про намір детективів.

Пан Бартельман заплющив очі. Інакше він не вмів думати. Потім поцмокав язиком, наче торгівець кіньми, коли прицінюється до нового коня. Пан Бартельман відчув вигідне діло.

— Гаразд, ви одержите для свого підопічного всі гроші за перший сеанс, але тільки з однією умовою. Обіцяйте мені, що протягом тижня ви виступатимете після кожного сеансу.

— Протягом цілого тижня?! — вигукнув Еміль.— Після кожного сеансу? Нам неприємно навіть один раз виступати. Ми ж не клоуни.

— Тоді нема про що й говорити. Хлопець трохи подумав.

— Добре,— сказав він нарешті.— Нам нічого іншого не залишається. Але коли ми вже на це йдемо, то ви віддасте нам гроші за весь перший день, тобто за три сеанси.

Пан Бартельман заплющив очі.

— Діловий хлопець! — І схвально кивнув головою: — Домовились!

Він надрукував на машинці текст угоди. Під копірку. Потім вони підписали обидва примірники, і кожен узяв свого.

— Усе гаразд,— сказав Бартельман.— У п'ятницю не запізнюйтесь!

Коли Еміль пішов, власник кінотеатру негайно зателефонував до рекламного відділу курортної газети і замовив нове велике оголошення. Потім пан Бартельман зателефонував до агентства реклами і додатково замовив до кожної з афіш, уже розклеєних у Корлсбютелі та в інших

містечках, червоні смуги паперу з великим написом: "Еміль і детективи протягом тижня виступатимуть після кожного сеансу!"

Тим часом Професор сидів у редакції курортної газети і писав, як він домовився з редактором, "Заклик до всіх дітей на пляжі". Він розповів про Джеккі, про його тяжку скруту, закликав дітей зібрати гроші на допомогу малому артистові. І підписався: "За особливим дорученням Еміля і детективів Теодор Габерланд, на прізвисько Професор".

Він відніс текст до сусідньої кімнати редакторові газети. Той повільно прочитав, покликав кур'єра і сказав йому:

— Ідіть у друкарню. Цю статтю треба негайно набрати і надрукувати на першій сторінці. Я скоро сам туди прийду.

Кур'єр пішов. У кабінеті задзвонив телефон. Редактор зняв трубку.

— Говорять із Грааля? — перепитав він.— Хто це? Вівторок? А-а! Так, він саме сидить у мене.

І дав трубку своєму гостеві.

— Що нового? — спитав Професор у трубку.— Так, так, дуже добре. Текст на плакатах хай залишається без змін. Наше звертання з'явиться завтра в газеті. Кажеш, утомився? Я теж. Бувай! Пароль "Еміль"!

— Про які плакати мова? — спитав редактор. Професор розповів, які вони намалювали плакати.

— Та це ж зразок солідарності! — у захваті вигукнув редактор.— А твоє звернення написано чудово. Ким ти хочеш бути?

— Не знаю. Коли я був малий, то хотів стати архітектором. Але тепер уже ні. Тепер мене більше цікавить атом, його розщеплення, позитивні й негативні частки. Багато чого я ще не розумію. Але гадаю, що це чудовий фах. Ну, а тепер мені вже треба йти до хлопців.

Він підвівся і подякував редакторові.

— Радий був познайомитися,— сказав редактор і провів гостя до дверей.

У той самий час Густав із Вівторком були вже на граальському пляжі. Мотоциклет, на якому лежало сім плакатів, вони прихилили до билець причалу, а восьмий плакат Густав став прикріплювати кнопками до чорної дошки, де звичайно вивішували різні лікарські поради для курортників.

Гурток дітей зацікавлено спинився біля них. Тоді Густав натис кілька разів на клаксон. Дітей ставало дедалі більше. Підходили й дорослі. Всім кортіло прочитати плакат.

— Мабуть, нам треба щось відповідне сказати,— прошепотів Вівторок до Густава.— Посади-но мене собі на плечі.

Густав став на коліна, і Вівторок виліз йому на плечі. Коли він підніс руку, запала тиша.

— Шановне товариство! — крикнув Вівторок.— Ми приїхали сюди, щоб просити вашої допомоги. Звісно, не для себе. А для хлопця, якому дуже скрутно. Дещо про це ми написали на нашому плакаті. А більше прочитаєте завтра в курортній газеті. Хто ще сам не вміє читати, хай попросить старших. Сьогодні вдень ми побуваємо на восьми пляжах і сподіваємось, що діти нас не підведуть. Мої друзі — Еміль і детективи. Я кажу це, щоб ви не думали, ніби ми хочемо когось обдурити. Можливо,

ви вже чули про нас. Хлопець, в якого я сиджу на плечах,— це Густав із клаксоном.

Густав уклонився, а Вівторок при цьому ледве не впав на пісок.

— А ти, мабуть, малий Вівторок? — крикнула якась дівчинка.— Правда?

— Так, але це не має значення. Головне — зібрати гроші для Джеккі. А тепер нам треба мерщій їхати далі. Густаве, спусти мене.

— Стривай! — буркнув Густав.— Я щось надумав, хоч це на мене й не схоже. Слухайте! — гукнув він.— Гроші, які ви зберете, можете покласти в ощадкасу на книжку.

Потім він спустив Вівторка додолу. Обидва детективи сіли із своїми сімома плакатами на мотоциклет.

— До зустрічі у п'ятницю! — крикнув Вівторок.— У кінотеатрі "Маяк"! Пароль "Еміль"!

— Пароль "Еміль"! — хором відповіли граальські діти.

Мотоциклет підстрибував на лісовій дорозі, що вела до сусіднього містечка. Густав раз у раз гудів. Подорож заради Джеккі Байрона, точніше — Паульхена Пахульке, тривала.

Розділ чотирнадцятий

СЕРЙОЗНА РОЗМОВА

У четвер "копенгагенці" повернулися до Корлсбюте-ля. Вони прибули з датського острова Борнгольма пароплавом, і обличчя в

Клотільди Зеленбіндер було аж зелене. На пароплаві її замучила морська хвороба, і вона запевняла, що й досі земля хитається в неї під ногами.

Радник юстиції дістав із домашньої аптечки свої улюблені валер'янові краплі, і Клотільді довелося їх випити.

— Хіба це діло, так піддаватися хворобі,— сказала вона і побігла на кухню.

Там вона передивилася список, що його склали хлопці, й відчинила комору. Тут панував такий ідеальний порядок, що спершу вона не повірила очам. Потім, ще ледь похитуючись, Клотільда пішла в містечко щось купити до обіду.

Іншим мандрівникам нічого лихого не сталося. Вони багато розповідали про Копенгаген, Зеландію і Борнгольм, а Поні Капелюшок прочитала дещо із свого блокнота, який нагадував каталог. Нарешті Емілева бабуся сказала:

— Гарні ліжка в готелі, та вдома кращі. Спробую до обіду ще трохи поспати.

І вона піднялася з Поні нагору.

Радник юстиції спитав, чи не сталося під час їхньої відсутності чогось особливого, хлопці враз згадали про острів із пальмою, але згадали і капітана та його пораду і зніяковіло похитали головами.

— Я так і думав,— мовив радник юстиції.

І розповів, що у вівторок увечері його дружина раптом надзвичайно розхвилювалася. Скептично засміявшись, він повів далі:

— Жінки завжди такі боязкі. Твоя мати, Тео, була в якомусь кошмарі, їй здавалося, що ви у великій небезпеці. Ось іще один доказ того, що не можна вірити внутрішньому голосу, до якого так дослухається вразливе жіноцтво. Це пусті страхи й більш нічого!

Детективи перезирнулись, але мудро промовчали. Вівторок поспішив залишити віллу. Він узяв свою піжаму та зубну щітку, подякував за гостинність і подався до пансіону, де жили його батьки.

Тоді Професор у загальних рисах розповів батькові про їхню невдалу спробу примусити містера Байрона повернутися і про їхні наміри допомогти Джеккі стати на ноги.

— Сьогодні Джеккі спав у нас на розкладачці,— розказував Професор.— Тепер він гостює у Ганса Шмауха. Якщо ви з мамою не заперечуєте, нехай він тим часом поживе у нас.

Пан Габерланд не заперечував.

— Ви добре скористалися своєю самостійністю,— сказав він.— Ми, дорослі, можемо тепер іще кудись їхати.

Хлопці знову згадали острівець у морі, і знову їм стало ніяково.

Густав, як завжди, вихопився наперед:

— Все-таки часом добре, коли є дорослі!

Хлопці злякалися. Еміль так наступив Густаву на ногу, що той аж скривився.

— Що тобі таке? — спитав радник юстиції.

— Живіт заболів,— вигадав мерщій Густав.

Радник юстиції негайно приніс валер'янові краплі. І хоч Густав був здоровий, як бичок, та довелося йому ті краплі випити.

Хлопці зловтішно посміхалися.

— Якщо тобі не покращає,— пояснив радник юстиції,— то за десять хвилин я дам тобі ще одну повну ложку.

— Ні, ні! — у нестямі закричав Густав.— Усе вже минулося!

Радник юстиції щиро зрадів.

— Так, так,— задоволено мовив він.— Немає кращих ліків за валер'янові краплі.

Після обіду, коли всі ще сиділи за столом, прийшов капітан Шмаух. Він привітав "копенгагенців", потім дістав свіжу газету і сказав:

— Ну, хлопці, ви пішли на все! Підняли на ноги мало не половину узбережжя заради цього Джеккі. До речі, де він зараз?

— У Ганса, вашого небожа.

Капітан дав газету дорослим, хлопці їх оточили. Всі втупилися очима в Професорове звернення. Тільки автор не зрушив з місця, хоч йому найдужче в світі кортіло глянути, як виглядає його творіння.

Потім капітан показав велике оголошення кінотеатру "Маяк" про те, що Еміль і детективи виступатимуть на всіх сеансах протягом тижня і що всі гроші за перший день призначені Джеккі Байронові.

Поні була в захваті.

— Що ж мені вдягти? — схвильовано спитала вона.— Може, хай пришлють із Берліна мою нову сукню?

— Хіба це має якесь значення? — обурився Густав.

— Жахливо! — вигукнув Професор.— Скільки я про це думаю, то все мені здається, що ми матимемо вигляд блазнів.

— Іншої ради немає,— сказав Еміль.— Мета виправдовує засоби.

Поні підвелася.

— Ти куди? — спитала бабуся.

— Напишу додому. Про нову сукню.

— Сядь на місце,— звеліла бабуся.— І не втрачай глузду.— Тоді похитала скрушно головою і додала: — Часом жінки бувають аж надто дурні.

— А справді,— втрутився Густав.— Вона вже уявляє себе Гретою Гарбо10.

— Телепень! — буркнула Поні. Він удав, що не чує, і повів далі:

— Якби я був дівчиною, то з горя пішов би в монастир.

— А якби я була хлопцем,— відказала Поні,— то дала б тобі добряче по шиї.

Капітан Шмаух пішов до готелю, щоб побалакати з Джеккі. Але хлопець був не в готелі, а на тенісному корті, й капітан подибав туди. Хлопець бігав за м'ячами і подавав їх гравцям.

Грета Гарбо — відома американська кіноактриса.

Побачивши капітана, Джеккі радісно крикнув:

— Привіт, капітане!

— Привіт,— відповів старий Шмаух.— Можна хвилину з тобою поговорити?

Джеккі кинув одному гравцеві два м'ячі, підняв ще три, що попадали за кортом, а тоді сказав:

— На жаль, зараз я ніяк не можу. Ви бачите, я тут працюю. Одержую п'ятдесят пфенігів на годину. Треба ж якось жити, правда? А ледарів я терпіти не можу.

— Так, так. А коли ти закінчиш роботу?

— Не пізніш, як за годину. Якщо мене не затримають.

— Тоді за годину приходь до мене. Якщо тебе не затримають.

— Гаразд, капітане!

Джеккі знову кинувся підіймати м'ячі.

— Бувай, хлопче! — сказав капітан і подався додому.

Бабуся, Еміль і Поні пішли на прогулянку в ліс. То був прегарний ліс. Поміж деревами росли папороті, кущі дроку, суниці, чорниці, братки. А жимолость плелась аж до верховіття дерев.

Поні збирала квіти і трохи відстала.

— Чи ти регулярно пишеш мамі? — спитала бабуся в Еміля.

— Звичайно. Вона теж пише мені через день.

Вони посідали на траву. На березовій гілці гойдалася вівсянка, а на дорозі заклопотано походжали трясогузки.

— Я теж написала твоїй мамі,— сказала бабуся.— З Копенгагена.— Вона стежила очима за жуком, що сидів на стеблині, потім розправив крила й полетів геть.— Чи тобі до вподоби обер-вахмістр Єшке, мій хлопчику?

Еміль злякано звів очі.

— Хіба ти про це знаєш?

— Невже ти проти, щоб моя дочка питала в мене, чи виходити їй знову заміж?

— Та вже давно вирішено, що вони поберуться.

— Нічого не вирішено,— заперечила бабуся.— Нічого не вирішено.

Аж тут прибігла Поні, показала свій букет і оголосила:

— Здається, я хочу стати садівницею.

— Про мене,— відказала бабуся,— про мене, ставай садівницею. Минулого тижня ти хотіла стати медсестрою. Два тижні тому — провізором. Вигадуй іще, моя люба, вигадуй! Я тільки не дозволяю тобі стати пожежником.

— Як важко знайти собі фах до вподоби,— зітхнула Поні.— Якби я могла купити літака, то стала б пілотом.

— А якби в твоєї бабусі були колеса, вона стала б автобусом,— посміхнулася старенька.— Віднеси-но мерщій квіти додому і постав їх. у вазу. Ну ж бо, прегарна садівнице!

Та Поні зовсім не збиралася йти з лісу.

— Іди! — наказала бабуся.— У нас із Емілем серйозна розмова.

— Страшенно люблю серйозні розмови,— запевнила Поні.

Бабуся суворо подивилася на онуку. Поні знизала плечима й продекламувала:

— Йоганна йде і не повернеться ніколи! І пішла.

Еміль довго мовчав, дослухаючись, як уже десь далеко співає Поні. Тоді він спитав:

— А чому це ще не остаточно вирішено?

—*■ Не знаю. Ну, то чи подобається тобі той жандарм?

— Я не можу сказати нічого поганого. Ми вже говоримо один одному "ти", я кажу йому "Генріх". Але головне, що він подобається мамі.

— Авжеж,— погодилася бабуся.— Тільки мені здається що саме це тобі й неприємно. Не заперечуй! Коли маєш такого чудового, відданого сина, як ти, то чоловік не потрібен. Так тобі здається.

— Трохи правди в цьому є,— визнав Еміль.— Але у тебе це вийшло якось надто гостро.

— Так і треба, хлопче, так і треба! Бо коли один не хоче говорити, то другому доводиться перебільшувати.

— Мама ніколи про це не дізнається,— сказав Еміль.— Тільки я уявляв собі все інакше. Я гадав, ми довіку будемо разом. Тільки вдвох. Але мама його любить. І це все вирішує. А я і знаку не подам.

— Насправді? — спитала бабуся.— А ти при нагоді подивись у дзеркало. Той, хто приносить жертву, не повинен удавати* з себе жертовну лань. Я короткозора стара жінка. Але не треба ніяких окулярів, щоб усе прочитати на твоєму обличчі. Коли-небудь твоя мати теж це побачить. Але тоді буде запізно.

Бабуся понишпорила в своїй торбинці й видобула звідти якийсь лист і окуляри.

— Це лист твоєї матері до мене. Я прочитаю звідти одне місце. Можливо, я не маю права цього робити. Але я хочу тобі показати, як погано знаєш ти свою маму.

Бабуся старанно почепила окуляри й почала читати:

"Єшке насправді дуже приємний, надійний і добрий. Я не знаю, крім нього, жодного чоловіка, за якого я могла б вийти заміж, коли вже надумала виходити. Люба мамо, тільки тобі я можу зізнатися, що найкраще я зосталася б удвох із Емілем. Він цього не знає і ніколи не знатиме. Та що мені робити? Будь-якого дня зі мною може щось статися,

а що тоді буде з Емілем? Або коли зароблятиму менше? Правду сказати, то воно вже так і є. На базарі відкрилася нова перукарня, і всі торгівки ходять тепер туди, бо перукарева жінка завжди в них щось купує. Я повинна подумати про Емілеве майбутнє, для мене немає нічого важливішого за це. А Єшке я буду доброю дружиною, я так собі обіцяла. Він цілком цього заслуговує. Але люблю я тільки мого єдиного, хорошого хлопчика, мого Еміля".

Бабуся поклала листа долі, повільно зняла окуляри і довго дивилася вперед, серйозно і мовчки.

Еміль сидів, обхопивши руками коліна. Обличчя бліде, зуби зціплені. Та раптом він поклав голову на коліна і заплакав.

— Так, так, голубе,— сказала старенька.— Так, так, голубе.

Вона замовкла й дала йому виплакатися. А тоді сказала:

— Ти любиш тільки її, а вона тільки тебе. І саме через таку велику любов ви обманювали одне одного і помилялися одне в одному. Так буває в житті. Еге, буває.

Сойка галасливо пролетіла над верховіттям дерев. Еміль витер очі і глянув на бабусю.

— Я не знаю, що мені далі робити. Хіба я можу допускати, щоб вона одружувалася заради мене? Адже ми обоє понад усе хотіла б жити тільки вдвох. Що ж мені робити?

— Одне з двох, голубе. Або ти, повернувшись додому, попросиш її не одружуватися. Ви кинетеся одне одному в обійми, і справу начебто буде залагоджено.

— Або?

— Або ти їй нічого не скажеш! І мовчатимеш до самої смерті. Але мовчатимеш весело, не з виглядом жертви. Що вибрати, тільки ти сам можеш вирішити. Я хочу лише нагадати: ти стаєш старший і твоя мати стає старша. На словах це звучить простіше, ніж воно є насправді. Чи зможеш ти вже за кілька років заробляти на вас обох? І коли навіть зможеш, то де? У Нойштадті? Ні, мій хлопчику. Настане час, коли тобі доведеться піти з дому. І навіть якщо не доведеться, то все одно треба йти. Тоді вона зостанеться сама. Без сина. Без чоловіка. Сама-са-місінька. І ще одне: що буде, як ти через десять — дванадцять років одружишся? Під одним дахом матері й молодій дружині живеться погано. Мені це добре відомо, я сама це в житті зазнала. Раз — як дружина, а вдруге — як мати.— У бабусі були такі очі, що здавалося, вона дивиться не в ліс, а в минуле.— Якщо твоя мати одружиться, кожен із вас принесе іншому жертву. Але мати ніколи не дізнається, що ти від мене знаєш про її жертву. І вона також ніколи не дізнається, що ти теж приніс їй жертву. Тому тягар, який вона нестиме заради тебе, буде легший за той тягар, що ти несеш заради неї. Ти зрозумів мене, хлопче?

Він кивнув.

— Це нелегко,— вела далі бабуся,— вдячно прийняти від матері жертву, коли ти сам з радістю, але потай приносиш їй ще більшу жертву. Це вчинок, якого ніхто не бачить і ніхто не оцінить. Але настане день, коли він принесе твоїй матері щастя. І це єдина винагорода тобі.— Стара жінка підвелася.— Роби як хочеш. Або так, або так. Але добре обміркуй! Я залишу тебе тут самого.

Еміль зірвався на ноги.

— Я йду з тобою, бабусю! Я знаю, що робити. Я мовчатиму довіку.

Бабуся глянула йому в очі.

— Вітаю тебе! — сказала вона.— Вітаю! Сьогодні ти став мужчиною. А той, хто раніше за інших стає мужчиною, той і довше ним залишається. Ну ж бо, допоможи мені перейти через рівчак!

Розділ п'ятнадцятий

ВИСТАВУ ЗАКІНЧЕНО

У п'ятницю вранці детективи почали в Корлсбютелі збирати гроші для Джеккі. Вівторок і Професор узяли на себе пляж і гавань, Густав — купальні, Еміль — міські вулиці; а Поні — вокзал.

— Це так хвилює,— сказала вона.— Уявити тільки, що зараз скрізь, по всьому узбережжі, навіть так далеко, що й не побачиш, діти ходять із аркушами паперу й олівцями. Дайте-но й мені мерщій аркуш і олівець, я не можу спокійно дивитися на це збоку.

Коли вдень вони повернулися додому і всілися на веранді, щоб полічити гроші, до них вбігла Клотільда.

— Хіба можна так обід зварити? — в нестямі кричала вона.— Чи вам відомо, скільки разів сьогодні дзвонили в двері? Двадцять три рази! І весь час — діти, питають вас і тицяють гроші!

— Але, Клотільдо, це ж чудово! — озвався Професор.

— Може, для вас — чудово, але не для обіду. Попервах збігло молоко. Потім овочі переварилися. А під кінець і баранина пригоріла. Я — куховарка, а не філіал банку!

— Заради такого діла і пригоріла баранина мені смакуватиме,— засміявся Густав.

Щось сердито бурмочучи, Клотільда видобула з кишені фартуха цілу жменю дрібняків і поклала на стіл.

— Ось! Три марки дев'яносто пфенігів. Записувати мені не було коли. — Раптом вона нюхнула повітря.— Ой, який жах! Знову щось пригоряє!

І Клотільда побігла до кухні, так і не сказавши, що п'ятдесят пфенігів вона додала від себе.

Діти теж повиймали із своїх кишень гроші, поклали їх на стіл і взялися всю купу сортувати — окремо клали мідь, окремо — нікель, окремо — срібло. Однакові монетки вони поскладали стовпчиками, а тоді порахували. Вийшло сорок три марки. Перевірили за списками — усе збіглося. Малий Вівторок додав туди двадцять марок однією купюрою і сказав, ніяково всміхаючись:

— Від мого батька. Від великого Вівторка. Професор побіг у садок, відшукав свого батька, що

порався коло помідорів у теплиці, й повернувся з десятьма марками.

Потім вони дістали власні кишенькові гроші, всі, до останнього пфеніга, і заспокоїлися тільки тоді, коли на столі лежало сімдесят п'ять марок.

Діти сяяли.

Вівторок вийняв чисту носову хусточку, згріб в неї всі гроші й міцно зв'язав.

— Чи ти надумав показувати фокуси? — спитав Еміль.— Порахуєш до трьох, і гроші зникнуть?

— Я візьму їх із собою,— пояснив Вівторок.

— Чого раптом? — здивувався Професор.

— Хай лежать тут! — крикнула Поні.

— Не заважайте малому,— втрутився Густав.— Ми щось зробимо. Це моя ідея.

— Ой! — зойкнула Поні.— І в тебе вже є ідеї? Ти часом не захворів?

— Я — ні. А ти підходь ближче.— І він засукав рукава.— Завтра ми відвідаємо тебе в лікарні.

Поні втекла до Клотільди на кухню.

На обід прийшов Джеккі. Печеня, попри всі Клотіль-дині переживання, смакувала добряче. Бабуся заговорила про зібрані гроші і спитала Джеккі, якої він про це думки.

— Мене це дуже тішить, шановна бабусю,— сказав Джеккі.— Насамперед тому, що всі діти так добре до мене поставилися. Як друзі... Знаєте, сьогодні до обіду я три години бігав за тенісними м'ячами. Наче теж збирав гроші. Разом із чайовими це вийшло — одна марка вісімдесят пфенігів. Після обіду я ще попрацюю дві години, буде ще одна марка. Як ви не боїтеся втомитися й підрахуєте мій заробіток за місяць, то зрозумієте, що я зможу зняти собі мебльовану квартиру з повним пансіоном. А може, навіть із балконом.

Усі засміялися.

— Хіба я не слушно кажу? Учора на тенісному корті я жартома зробив кілька сальто. Всім гравцям так сподобалося, що один тенісист

навіть подарував мені свою стару ракетку. Тепер я сам навчусь грати в теніс. Якщо в мене ця гра піде, то згодом я стану тренером. Заорендую кілька кортів, навчатиму тенісу, а сам одного чудового дня виграю першість по Німеччині. Потім поїду до Парижа й в Америку і стану, можливо, чемпіоном світу. Або принаймні займу друге місце. Звісно, я вже не зватимусь Пахульке. З таким прізвищем чемпіоном світу не станеш. Я вже звався Байроном, а тепер вигадаю щось інше. Одним прізвищем більше — значення не має. Він схилився над тарілкою і наліг на печеню.

— За цього я не хвилююся,— сказала бабуся.

— І я за себе теж,— запевнив Джеккі.— Для артиста, що надто швидко росте, існує безліч професій.

У пообідню пору до причалу пришвартувалися один за одним два пароплави. Один прибув із сходу, другий — із заходу. З обох пароплавів зійшли на берег сотні дітей і заповнили весь Корлсбютель галасом і сміхом. Найбільша метушня і штовханина зчинилися біля кінотеатру "Маяк" (його касирка два дні по тому хворіла).

Рівно о четвертій годині почався перший сеанс фільму "Еміль і детективи". Пан Бартельман, власник кінотеатру, зазирнув у переповнений зал. А надворі стояла величезна юрба дітей, що чекали другого сеансу.

В пана Бартельмана серце краялося від думки, що всі сьогоднішні гроші належатимуть не йому. Але вже не можна було нічого змінити. Він пішов до детективів, що чекали в його кабінеті, і дав їм останні настанови.

— Все! Жарти кінчилися,— сказав Еміль.

— Смійся, паяце, над серцем розбитим!..— продекламував Густав.

Коли закінчився кіножурнал, завіса затулила екран. У залі спалахнуло світло, і потім завіса знову розсунулася.

Тепер на сцені стояли четверо хлопців і одна дівчинка. Діти в залі повилазили на свої стільці, щоб краще бачити. Та поволі вони заспокоювалися, і в залі нарешті запанувала тиша.

Тоді Еміль підійшов до рампи і голосно сказав:

— Привіт! Мої друзі, моя кузина і я дякуємо вам за те, що ви зібрали гроші для Джеккі. Він чудовий хлопець, інакше ми не звернулися б до вас по допомогу. Після сеансу він сам висловить свою подяку. А тепер будемо разом дивитися фільм. Сподіваємось, що він цікавий.

Якийсь маленький хлопчик, що сидів у глибині зали на колінах у своєї матері, спитав верескливим голоском:

— Ти — Еміль? Діти засміялися.

— Так, я Еміль Тішбайн.

Поні стала поруч із Емілем і гордо сказала:

— А я — Поні Капелюшок, Емілева кузина. Потім наперед вийшов Професор.

— Я — Професор,— пояснив він, і голос в нього ледь затремтів.

Вівторок низько вклонився і сказав:

— Я — малий Вівторок. Останнім ступив наперед Густав.

— Я — Густав із клаксоном. Але тепер у мене є мотоциклет.— Він трохи помовчав.— Ну, шипучки, всі вже тут?

— Усі! — загаласували діти. Густав засміявся:

— А який пароль?

— Пароль "Еміль"! — вигукнули всі так голосно, що можна було почути й на вокзалі.

А потім знову стало темно, і тоді заскрекотів кіноапарат. Коли фільм скінчився, діти довго аплодували. Засяяло світло. Дівчинка, що сиділа поруч із Поні, сказала:

— Ой, як ти відтоді змінилася!

— Але ж дівчинка в фільмі — то зовсім не я. Вона тільки грає мене.

— А-а! А Еміль у фільмі і той Еміль, що сидить поруч тебе, теж різні?

— Теж. Справжній Еміль — мій двоюрідний брат. А того хлопця, що грає у фільмі, я взагалі не знаю. А тепер помовч! Ще не все скінчилося.

На сцену вийшов Джеккі. Він ступив до рампи і сказав:

— Ви зібрали гроші для одного хлопця. Так отой хлопець — я. Щиро вам вдячний! Це дуже гарно з вашого боку. Коли я виросту, а кому-небудь із вас доведеться скрутно, хай він мене знайде. Гаразд?

На сцену знов вийшов Густав і звернувся до Джеккі:

— За дорученням моїх друзів і всіх інших дітей Корлс-бютеля я передаю тобі зібрані гроші. Ось ощадна книжка на сімдесят п'ять марок.

Джеккі потис своєму другові руку.

А Професор, сидячи в залі, спитав Вівторка:

— То це й була ідея Густава — покласти всі гроші на книжку?

— А хіба це погано?

— Ні, дуже добре, надзвичайно добре,— визначив Професор.

Густав крикнув зі сцени:

— А тепер я прошу вийти сюди представників від інших місцевостей.

У залі знялася страшенна метушня.

Нарешті на сцені опинилися семеро хлопців. Із Варне-мюнде, із Грааля, із Гайдекруга тощо. І кожен передав Джеккі ощадну книжку. У Джеккі на очі набігли сльози, хоча він зовсім не був плаксуном.

Густав хутко перегорнув усі ощадні книжки. А коли семеро хлопців знову сіли на свої місця, він крикнув:

— Усього зібрано 615 марок! Крім того, Джеккі одержить гроші за всі сьогоднішні сеанси. Я вітаю тебе, Джеккі! Хай тобі це буде на здоров'я!

І Густав щез за сценою.

— Такого я не чекав! Тепер мені потрібен банкір,— пожартував Джеккі і скинув із себе куртку.— Мій давній друг, капітан Шмаух,' порадив мені виступити перед вами. На знак подяки. Правда, я не звик виступати без партнера, але дещо я все-таки можу й сам зробити.

Він кинув куртку за сцену і став на руки. Потім зігнув їх і сперся на лікті, але знову випростався і пішов на руках по сцені, з одного її боку до іншого. Глядачі бурхливо аплодували.

Джеккі враз став на ноги, зробив "шпагат", за ним "місток", а тоді, спершись на обидві руки, крутнувся вперед, тоді ще раз і ще. Потім тільки з допомогою однієї руки. Ще і ще. Через усю сцену.

Насамкінець він закрутився в сальто, дедалі швидше і швидше. Ось угорі майнули ноги, потім голова, потім знову ноги. Здавалося, в повітрі крутиться якесь дивне колесо.

Діти верещали, сміялись і так аплодували, що долоні в усіх поробилися червоні. Дорослі теж були в захваті. Нарешті завіса закрила сцену. До зали посунули діти,

що чекали другого сеансу. Знялася така веремія, колотнеча й галас, що страх!

— Сальто мені сподобалося,— сказала бабуся Емілеві.— Треба завтра самій спробувати.

Увечері на причалі знову стояли два пароплави. Діти з інших містечок кинулися штурмом до трапів. А дорослих наче виром віднесло далеко назад.

Залунали прощальні гудки пароплавів. Кілька спізнілих дітей ще бігли до трапів, вимахуючи руками й галасуючи. Нарешті вони вкотилися на палубу, вахтовий на причалі звільнив линви, і пароплави захиталися на хвилях.

Загурчали мотори, лопаті гвинтів стали загрібати воду.

— Пароль "Еміль"! — кричали діти на пароплаві, що йшов на захід.

— Пароль "Еміль"! — кричали діти на пароплаві, що йшов на схід.

— Пароль "Еміль"! — кричали корлсбютельські діти з причалу.

— Це був найкращий день у моєму житті,— сказала Клотільда Зеленбіндер.

На пароплавах засвітилися різнобарвні ліхтарики. Один пароплав повернув ліборуч, другий —'■ праворуч. Еміль і детективи стояли з самого краю причалу і мовчки дивилися на кораблі.

Густав відкашлявся, обійняв за плечі хлопців і сказав:

— Ми зостанемося друзями назавжди. Навіть коли в нас виростуть бороди, ми все одно будемо друзями.

Детективи мовчали, але вони були тієї ж думки. Прибіг Джеккі.

— Ви тут! — радісно вигукнув він.— А я скрізь вас шукаю. Знаєте, що запропонував мені власник кінотеатру? Щоб я виступав у нього перед сеансами. Спершу весь тиждень, щодня, і він добре платитиме.

Усі зраділи за Джеккі.

У морі пливли два осяяні різнобарвними ліхтариками пароплави. Хвилі набігали одна на одну, і білі гребені світилися в темряві.

— Шановне товариство! — почувся голос капітана Шмауха.— Я пообіцяв Гансові після всього прийти до готелю. Він увесь день працював і не міг подивитися кінофільм.

Тож поклали на хвилинку зайти до готелю.

— Адже тепер канікули,— всміхнулася пані Габер-ланд і взяла чоловіка під руку.

Пішли через причал. Попереду марширували капітан і Джеккі.

— Я хочу тобі щось запропонувати,— сказав капітан Шмаух.

— Що, капітане?

— Мій будинок маленький, але для мене одного він трохи завеликий.

— То здайте одну кімнату,— порадив Джеккі.

— Оце я і хотів би. Чи ти ще довго житимеш у Корлсбютелі?

— Поки не закриються тенісні корти. А потім, як закінчиться сезон, тренер даватиме мені уроки. Зовсім дешево, може, навіть задарма.

— То, коли хочеш, переселяйся до мене.

— Залюбки, капітане. А скільки я маю платити?

— Кинь ці жарти.— І капітан злегка штовхнув Джеккі.— Ти зробиш мені послугу.

— Щиро дякую, капітане. Вечорами ми гратимемо з вами на веранді в підкидного дурня. А як виявиться, що в мене зовсім немає таланту до тенісу, то я наймуся до вас на корабель юнгою.

— Оце інша мова! — вигукнув капітан Шмаух.— Сподіваюсь, що в тебе не виявиться таланту до тенісу.

Бабуся і Еміль ішли останніми. Біля готелю вони спинилися і глянули на море. Один пароплав уже щез, а другий, завбільшки з горіхову шкаралупу, ще ледь світився на обрії.

— Мені здається, Джеккі зовсім не потребував нашої допомоги,— сказав Еміль.

— Кожне хороше діло має свій сенс, голубе.— Бабуся піднялася на ґанок.— А тепер ми напишемо твоїй матері листівку.

— А може, напишемо дві?

— Кому ж іще?

— Обер-вахмістрові Єшке.

Бабуся підійшла до Еміля й поцілувала його.